

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: *Sociální péče*

Studijní obor: *Sociální pedagog*

Kód oboru:

Název bakalářské práce:

VÝVOJ MAJETKOVÉ KRIMINALITY PO ROCE 1989

***THE DEVELOPMENT OF PROPERTY CRIMINALITY AFTER
1989***

Autor:

Zdeněk Kopal
Nábřeží 285
463 61 Raspenava

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek

Počet:

Stran	obrázků	Tabulek	grafů	zdrojů	příloh
83	0	14	9	27	1+1CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Zdeněk Kopal
Adresa: Nábřeží 285, 46361 Raspenava

Bakalářský studijní program: Sociální péče
Studijní obor: Sociální pedagog

Název bakalářské práce: Vývoj majetkové kriminality po roce 1989
Název BP v angličtině: The Development of Property Kriminality after 1989

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek

Termín odevzdání: 30. 04. 2006

V Liberci dne 28. 01. 2005

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí KSS

Převzal (student): Zdeněk Kopal

Datum: 28. 01. 2005

Podpis studenta:

Charakteristika práce:

Bakalářská práce se zabývá teoreticky i prakticky problematikou majetkové trestné činnosti a jejím vývojem po roce 1989.

Cíl práce:

Cílem práce je zhodnocení vývoje charakteristik majetkové trestné činnosti v České republice po roce 1989. Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů zejména z oblasti kriminologie, trestního práva, sociální patologie, psychopatologie a forenzní psychologie vztahujících se k majetkové trestné činnosti.

Praktická část práce je zaměřena na zjištění hlavních příčin páčání majetkové trestné činnosti a na její vývoj v České republice po roce 1989 s ohledem na působení faktorů sociálních, demografických, politických aj.

Předpoklad práce:

Předpokladem práce je teoretická i praktická znalost problematiky majetkové trestné činnosti a dále znalost základních pojmů z oblasti kriminologie, trestního práva, sociální patologie, psychopatologie a forenzní psychologie vztahujících se k majetkové trestné činnosti.

Hlavní použité metody:

Rozhovor

Analýza statistických materiálů

Analýza spisových materiálů

Základní literatura:

ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000. 254 s. ISBN 80-7178-475-3.

ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Euronion, 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3.

HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. 311 s. ISBN 80-7178-808-1.

NEŠPOR, K. *Středoškoláci o drogách, alkoholu, kouření a lepších věcech*. Praha: Portál, 1995. 126 s. ISBN 80-7178-086-3.

ŘEZNÍČEK, M. *Systematická prevence sociálních deviací*. Praha: Karolinum, 1994. 190 s. ISBN 80-7066-933-0.

SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie 2. díl, Sociálně patologické jevy*. Liberec: TU Liberec, 2001. 47 s. ISBN 80-7083-495-1.

SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie 1. díl, Obecná část*. Liberec: TU Liberec, 2002. 93 s. ISBN 80-7083-679-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. 37 s. ISBN 80-7178-214-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby 2. díl*. Liberec: TU Liberec, 2003. 105 s. ISBN 80-7083-703-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne 28.4. 2006

Podpis: Zdeněk Kopal

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Janu Sochůrkovi za trpělivý a shovívavý přístup v průběhu vzniku této práce, zejména za konstruktivní připomínky, cenné rady a odborné vedení.

Dále bych chtěl poděkovat mé manželce Petře a dceři Tereze za morální podporu a vytvoření podmínek pro vypracování práce.

Název BP: Vývoj majetkové kriminality po roce 1989

Název BP: The Development of Property Criminlity after 1989

Jméno a příjmení autora: Zdeněk Kopal

Akademický rok odevzdání BP: 2005/2006

Vedoucí BP: PhDr. Jan Sochůrek

Resumé

Bakalářská práce se zabývala problematikou vývoje majetkové kriminality po roce 1989. Cílem práce bylo zhodnocení vývoje charakteristik majetkové trestné činnosti v České republice po roce 1989. Teoretická část byla zaměřena na vymezení základních pojmů zejména z oblasti kriminologie, trestního práva, sociální patologie, psychopatologie a forenzní psychologie vztahujících se k majetkové trestné činnosti. Praktická část byla zaměřena na zjištění hlavních příčin páčání majetkové trestné činnosti a na její vývoj v České republice po roce 1989 s ohledem na působení faktorů sociálních, demografických, politických aj. V průběhu výzkumu byla pro sběr dat využita metoda řízeného rozhovoru, analýzy statistických údajů a analýzy spisových materiálů. Výsledky výzkumu vykazovaly alarmující nárůst majetkové kriminality po roce 1989 a vyústovaly v návrh opatření pro její minimalizaci.

Klíčová slova: (kriminalita, majetková kriminalita, vývoj majetkové kriminality, kriminologie, trestní právo, sociální patologie, psychopatologie, forenzní psychologie, prevence kriminality, kriminální jednání, kriminální agrese, osobnost pachatele, specifická porucha osobnosti, psychopatie, psychické trauma)

Summary

The Bachelor's Work was aimed at development of property criminality after 1989. The theoretical part of Work was aimed at describing the basic facts of Criminology, criminal Law, social Pathology, Psychopathology and forensic Psychology with focus on property criminality. The practical part of this Work was aimed at finding out the main reasons of committing property criminality and its development in the Czech republic after 1989 with regard to social, demographic, political and other factors. For the research itself, the methods of partially directed interview, analysis of statistics and analysis of documentation were used. The results of this research showed an alarming growth in property criminality since 1989. The very last part of the Work was aimed at providing suggestions of how to reduce property criminality in this country.

Key Words: (Delinquency, property Criminality, Development of property Criminality, Criminology, criminal Low, social Patology, Psychopathology, forensic Psychology, Prevention of Criminality, criminal Behaviour, criminal Aggression, Personality of Offender, Specific personality Disorder, Psychopathy, psychic Trauma)

OBSAH

I. Úvod	8
II. Teoretická část	9
II.1. Majetková kriminalita	9
<i>II.1.1. Trestně-právní úprava majetkové kriminality</i>	9
<i>II.1.2. Druhy majetkové kriminality</i>	9
<i>II.1.3. Majetková kriminalita mládeže</i>	10
<i>II.1.3.1. Příklady kriminogenních důsledků psychických traumat z dětství</i>	12
<i>II.1.3.2. Sankční opatření uplatňovaná proti mladistvým</i>	14
<i>II.1.3.3. Kriminalita páchaná na mládeži</i>	14
<i>II.1.4. Skupinová trestná činnost</i>	16
<i>II.1.4.1. Druhy skupinové trestné činnosti</i>	16
II.2. Prevence kriminality	17
<i>II.2.1. Druhy prevence kriminality</i>	18
<i>II.2.1.1. Sociální prevence</i>	18
<i>II.2.1.2. Situační prevence</i>	18
<i>II.2.1.3. Prevence viktimitnosti</i>	18
<i>II.2.2. Úrovně prevence kriminality</i>	19
<i>II.2.2.1. Primární prevence</i>	19
<i>II.2.2.2. Sekundární prevence</i>	19
<i>II.2.2.3. Terciární prevence</i>	19
II.3. Psychologické aspekty kriminálního jednání	19
<i>II.3.1. Kriminální agrese</i>	21
II.4. Osobnost pachatele trestného činu	22
<i>II.4.1. Specifická porucha osobnosti – psychopatie</i>	25
<i>II.4.1.1. Druhy specifické poruchy osobnosti</i>	26
II.5. Kriminologie	27
<i>II.5.1. Pojem kriminologie</i>	27
<i>II.5.2. Předmět kriminologie</i>	28
<i>II.5.3. Úkol a cíl kriminologie</i>	28
II.6. Vyhodnocení vývoje majetkové kriminality od roku 1989 do současnosti	28
III. Praktická část	34
III.1. Cíl výzkumné studie	34
III.2. Charakteristika zkoumaného vzorku	35

III.3. Metody použité v rámci výzkumné studie	36
III.3.1. Rozhovor	36
III.3.2. Analýza statistických materiálů	37
III.3.3. Analýza spisových materiálů	38
III.4. Stanovené hypotézy	38
III.4.1. Hypotéza č. 1	38
III.4.2. Hypotéza č. 2	39
III.4.3. Hypotéza č. 3	39
III.5. Realizace výzkumné studie a interpretace výsledků	40
III.5.1. Interpretace výsledků získaných v rámci metody rozhovoru a analýzy spisových materiálů	40
III.5.1.1. Vyhodnocení tvrdých dat respondentů	40
III.5.1.2. Rodinné a sociální zázemí respondentů	43
III.5.1.3. Kriminální kariéra respondentů	43
III.5.1.4. Partnerské vztahy respondentů	45
III.5.1.5. Motivace kriminálního jednání respondentů	47
III.5.2. Interpretace výsledků získaných v rámci metody analýzy statistických materiálů	49
III.6. Vyhodnocení hypotéz	58
III.6.1. Vyhodnocení 1. hypotézy	58
III.6.2. Vyhodnocení 2. hypotézy	58
III.6.3. Vyhodnocení 3. hypotézy	59
IV. Závěr	59
V. Navrhovaná opatření	60
VI. Seznam použité literatury a odborných zdrojů	61
VII. Seznam příloh	63
VIII. Přílohy	64
VIII.1. Bezpečnostní strategie ČR	65

I. ÚVOD

Události listopadu 1989 otevřely cestu k zásadním změnám společenského uspořádání. Zhroutením totalitního systému skončilo mnohaleté porušování základních lidských práv a svobod a po uskutečnění mocenských přesunů mohl započít proces změn, znamenajících naplnění zásad demokratického právního státu, založeného na úctě k lidským právům a na základě občanské společnosti. Dochází k postupné přeměně celého právního řádu.

Vývoj kriminality po listopadu 1989 zaznamenal explozivní růst - prudce se zvýšil především počet majetkových deliktů. Tento nebývalý kvantitativní posun ve vývoji kriminality doprovázely i změny kvalitativní. Vedle tradičních forem zločinu narůstaly a vznikaly i formy nové. Typické pro toto období jsou způsoby páchání trestné činnosti, vyznačující se často velkou vynalézavostí, rafinovaností, brutalitou i velkým nárůstem způsobených škod.

V polistopadovém vývoji je nepochybně nárůst kriminality jedním z hlavních problémů. Lze konstatovat, že kriminalita v současné době patří mezi nejzávažnější celospolečenské problémy. Nejenže v posledních letech mimořádně vzrostla, ale nabývá i nových forem.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. byl v období od listopadu 1989 opakovaně novelizován. Novelami byly některé trestné činy z trestního zákona vypuštěny a současně byla vytvořena řada skutkových podstat zcela nových trestných činů. Některé skutkové podstaty byly více či méně pozměněny, různě doplněny a nově formulovány. Jednalo se o přirozený vývoj v oblasti trestního zákonodárství s ohledem na vývoj společnosti.

Podstatné změny byly provedeny především u trestných činů hospodářských, obsažených ve hlavě druhé zvláštní části trestního zákona. Nejvýznamnější změnou bylo vypuštění celého III. oddílu, označeného jako "trestné činy proti majetku v socialistickém vlastnictví". Touto v zásadě jednoduchou právní úpravou byla uskutečněna rovná ochrana všech vlastníků majetku a majetkové trestné činy jsou v současné době zakotveny jen v hlavě deváté zvláštní části trestního zákona.

Cílem této práce je zhodnocení vývoje charakteristik majetkové trestné činnosti v České republice po roce 1989.

Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů zejména z oblasti kriminologie, trestního práva, sociální patologie, psychopatologie a forenzní psychologie vztahujících se k majetkové trestné činnosti.

Praktická část práce je zaměřena na zjištění hlavních příčin páchaní majetkové trestné činnosti a na její vývoj v České republice po roce 1989 s ohledem na působení faktorů sociálních, demografických, politických aj.

II. TEORETICKÁ ČÁST

II.1. Majetková kriminalita

Majetková kriminalita je stará jako lidstvo samo. Patří mezi nejstarší odvětví lidské činnosti vůbec. Setkáváme se s ní ve všech historických epochách, ve všech typech společenských zřízení. Tresty za krádeže a loupeže se objevují již v nejstarším dochovaném Chamurapiho zákoníku. Těžce nashromážděný majetek byl jedním ze základních prostředků, jak vlastnímu rodu zajistit další, relativně bezproblémovou existenci. Sáhnutí na majetek proto bylo už od nejstarších dob pokládáno za těžký zločin, často těžší než usmrcení člověka v širším slova smyslu.

II.1.1. Trestně-právní úprava majetkové kriminality

Trestné činy proti majetku jsou upraveny v IX. Hlavě zákona č. 140/1961 Sb. dále jen Trestní zákon.

Podle článku 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod má každý právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu.

Novelou č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. 1. 2002 byly nově stanoveny hranice výše jednotlivých škod u trestných činů proti majetku - od škody nikoli nepatrné až po škodu velkého rozsahu - a to pevnými finančními částkami přímo v trestním zákoně (§ 89 odst.11). Škoda nikoli nepatrná byla stanovena částkou nejméně 5 000 Kč (před novelizací 2 000 Kč).

II.1.2. Druhy majetkové kriminality

Patří sem především nejrozšířenější trestný čin krádeže dle ustanovení § 247 Trestního zákona, díky němuž se jedná o typ trestné činnosti, která naplňuje největší část kriminálních

statistik a tvoří podstatnou část celkového nápadu trestné činnosti. Dále pak trestný čin zpronevěra dle ustanovení § 248 Trestního zákona, trestný čin podvodu dle ustanovení § 250 Trestního zákona, trestný čin lichva dle ustanovení § 253 Trestního zákona. Patří sem i skupina trestných činů, pro něž je typické tzv. poškozovací jednání. Sem patří trestný čin poškozování věřitele dle ustanovení § 256 Trestního zákona, trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku dle ustanovení § 255 Trestního zákona, trestný čin poškozování cizí věci dle ustanovení § 257 Trestního zákona a trestný čin zneužívání vlastnictví dle ustanovení § 258 Trestního zákona. Do skupiny majetkové kriminality je řazen i trestný čin podílnictví ve smyslu ustanovení § 251 a § 252 Trestního zákona.¹ Na základě novelizace č. 557/1991 Sb. bylo rozšířeno ustanovení § 250 trestního zákona o § 250a trestního zákona s cílem umožnění postihu tzv. „praní špinavých peněz“ souvisejících zejména s tzv. kriminalitou bílých límečků.

Od „prosté majetkové“ kriminality je nutné oddělit kriminalitu hospodářskou. Hospodářskou kriminalitou se nebudeme blíže zabývat. Výrazný rozdíl mezi majetkovou a hospodářskou kriminalitou je s ohledem na charakteristiku jejich pachatelů. Obecně lze říci, že pachateli hospodářské kriminality jsou osoby s vyšším společenským statutem i vyšším vzděláním. U majetkové kriminality jsou častými pachateli osoby z nižších společenských vrstev.

II.1.3. Majetková kriminalita mládeže

Trestná činnost dětí a mladistvých se v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. To je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páčání trestné činnosti. Mládež páchá trestnou činnost častěji se spolupachateli a ve skupině. Trestná činnost je ve většině případů páčána živelně pod vlivem momentální situace (převládá emotivní motivace oproti rozumové). Impulsem pro trestnou činnost je v řadě případů alkohol, případně jiná návyková látka zvyšující agresivitu a nepřiměřené reakce. Příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu. Trestná činnost se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení.

¹ zák. č. 140/1961 Sb. Trestní zákon

Kriminalita dětí a mládeže je předmětem zájmu několika forenzně psychologických disciplín (kriminologická a kriminalistická psychologie, soudní psychologie, personalistika, penologie), významně ovlivňuje stav a dynamiku kriminality celkové a její podíl činí přes 20%, přičemž nárůst je patrný zejména od počátku devadesátých let.

Děti a mladiství se sice dopouštějí omezeného okruhu trestné činnosti (zejména majetkové, dále vandalismus, šikanování, extremismus), ale v tomto okruhu představují podstatnou část pachatelů. Např. vandalismus se velmi vzácně vyskytuje u dospělých jedinců. Jde o jev typický především pro adolescenty. Dívky se na akcích vandalů aktivně podílejí zcela výjimečně.² Od počátku let devadesátých přibývá pachatelů z řad dětí, věková hranice se neustále snižuje a zároveň se zvyšuje brutalita a agrese konaných činů. Vysokou společenskou nebezpečnost vykazují skutky spáchané ve skupinách, ve velkých městech, rovněž pohnutky vedoucí ke spáchání trestných činů jsou společensky závažné.

Obecně lze říci, že kriminalita dětí a mladistvých je silně medializována. V roce 1989 se o dětské kriminalitě prakticky nemluvalo, přestože tehdy byl podíl kriminality mládeže na celkové kriminalitě vyšší o 1,17% než v roce 1999. Totéž platí i o brutalitě dětí, která se vyskytuje v různé formě a intenzitě nejčastěji jako šikana mezi dětmi. Použití zbraně různého druhu dětmi je pouze ojedinělé, záleží na okolnostech každého případu.

Po změně společenského režimu v roce 1989 se Česká republika náhle stala státem demokratickým a v otázkách kriminality mládeže zkouší srovnat krok se západními demokratickými.³

Ve věkové kategorii 12-15 let se nařizuje ochranná výchova v případě, že by šlo o čin, za který může být uložen výjimečný trest. U závažnějších trestných činů se tedy automaticky neupouští v této věkové kategorii od soudního řízení. V méně závažných případech by bylo vhodné ukládat alternativní tresty formou veřejně prospěšných prací adekvátních k věku provinilce. Zahraniční zkušenosti s tímto systémem jsou velmi dobré. V některých státech USA klesla kriminalita až o 50%, protože důsledné uplatňování tohoto systému snižuje i recidivu trestné činnosti.

² SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie II díl : Sociálně patologické jevy*. Liberec: TU Liberec 2001. str. 8.

³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. str. 116.

Je nutno si uvědomit, že u kriminality páchané mládeží rodiče odpovídají za škody způsobené jejich dětmi. V případě způsobené škody rozhoduje v občansko-právním řízení soud (podle znaleckého posudku odhadujícího výši škody) o náhradě škody. Výhodné je rodičovské pojištění proti škodám způsobeným dětmi. Pojištění uhradí způsobenou škodu, která mnohdy dosahuje mnoha desítek tisíc korun (zapálený stoh, budova, lesní porost, poškozená karoserie automobilu, výkladní sklo atd.).

Na růst kriminality dětí a mladistvých má nesporně vliv celospolečenské klima, funkčnost rodiny, vedení dětí ve škole, naplnění jejich volného času zájmovými aktivitami, kamarádi atd. Masová média se jeví jako silný socializační faktor. Podle odhadu odborníků stráví mladiství po desetileté školní docházce zhruba 18 000 hodin před televizní obrazovkou, avšak pouze 15 000 vyučovacími hodinami ve školní lavici. Své představy o světě, konfliktech a způsobech jejich řešení čerpají mnohdy z fiktivní reality prezentované na obrazovce. Tuto skutečnost ilustruje i výzkum provedený ve Švédsku. 40% dotazovaných dětí ve věku šesti až deseti let se domnívalo, že lidé umírají pouze násilnou smrtí a vraždou.

Pro zdárný socializační vývoj je zapotřebí bezchybné a úplné plnění základních funkcí rodiny vyplývajících ze stanovených cílů společnosti. Jedná se o plnění funkce reprodukční, socializační, emocionální a ekonomické. Pokud rodina některé z uvedených funkcí neplní, hovoříme o rodině sociálně slabé, problémové, v extrémním případě až o rodině disfunkční.⁴

II.1.3.1. Příklady kriminogenních důsledků psychických traumat z dětství

a) *Psychická traumata v prvním roce života* dítěte mohou být příčinou vzniku nejtěžších duševních onemocnění a mít za následek např. schizofrenii a maniodepresivitu. Jestliže se projeví kriminálním směrem, mívají podobu násilných trestných činů provedených brutálně a zvláště zavrženíhodným způsobem.

b) *Psychická traumata ve druhém a třetím roce života* bývají zdrojem paranoidního vývoje osobnosti. Do kriminálního jednání jsou později promítnuté jako sadistické jednání na osobách, ničení majetku, podvody, agresivní prohřešky různé závažnosti v dopravě apod.

⁴ KUTÍNOVÁ, Z., WIEDENOVÁ, M. *Úvod do psychologie pedagogické a sociální*. Liberec: TU Liberec, 2001. str. 64.

c) *Psychická traumata ve čtvrtém a pátém roce života* se projeví později v podobě hysterických příznaků a sexuálních poruch vedoucích později k psychickému i fyzickému poškozování objektu sexuálního uspokojení.

d) *Psychická traumata po šestém roce života* jedince klesá pravděpodobnost psychopatologických, nebo kriminálních důsledků rodinných krizí.

Avšak až od 15 let života lze podle psychoanalytiků předpokládat vyrovnání jedince s chronickými konflikty uvnitř rodiny.⁵

Pozdější kriminogenní důsledky může mít i nesprávný typ rodinné výchovy. V této souvislosti je myšlena např. výchova autoritativní, úzkostlivá, příliš povolná, apod.⁶

Základním problémem trestní politiky ve vztahu k delikventní mládeži tak nebylo a není neuvědomování si její specifčnosti mezi pachateli trestných činů, ale :

- hledání optimální hranice do kdy lze tuto specifčnost u pachatelů trestných činů uplatňovat, vymezení hranic věkových podskupin, do kterých lze mládež dále rozdělovat podle stupně vývoje osobnosti a schopnosti uvědomit si nebezpečnost (kriminální charakter) svého jednání,
- výběr vhodných trestů či jiných justičních opatření uplatňovaných vůči mladým pachatelům
- hledání optimálních způsobů jejich vykonávání a dalších účinných způsobů zacházení s delikventní mládeží v průběhu výkonu trestů nebo alternativních opatření a v období postpenitenciární péče.

Cílem a současně i částečným měřítkem účinnosti speciálních přístupů při zacházení s mladými delikventy vždy bylo a stále je zabránit v opakování delikventního jednání (zabránit zahájení či pokračování kriminální kariéry) příp. přerušit negativní sociální vývoj většiny mladých delikventů.

⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000. str. 31

⁶ KUTÍNOVÁ, Z., WIEDENOVÁ, M. *Úvod do psychologie pedagogické a sociální*. Liberec: TU Liberec, 2001. str. 66.

II.1.3.2. Sankční opatření uplatňovaná proti mladistvím

Všechna sankční opatření, nebo výchovná opatření která jsou uplatňována v současném trestním právu vůči mladistvým pachatelům, jsou jednoznačně zamýšlena jako vědomý výchovný zásah společnosti do negativního vývoje delikventní osobnosti mladistvého. Trest je tak, dle mého názoru, jedním ze základních výchovných prostředků, jejichž cílem je vytyčit pro jedince normy sociálního chování a jednání pro určitou společnost standardní a vymezit hranice, za kterými je určité jednání hodnoceno jako společensky nepřijatelné, jejichž překročení je společností sankciováno. Tento způsob výchovy není uplatňován jen lidmi a ve své základní logice není výsledkem civilizace, ale je v živé přírodě běžný.

Požadavky úplné socializace či výjimečně resocializace nezletilých delikventů, které jsou čas od času kladeny i na orgány činné v trestním řízení, by měly směřovat především již na jiné instituce a mimo klasický trestně právní proces, který pro to stejně v ČR ani v dohledné době není schopen vytvořit vhodné podmínky.

Vysoká delikvence současné mládeže je zjevně jedním z negativních důsledků společenské situace existující tč. v ČR. Lze ji jednoduše vyjádřit úslovím „kde hřeší staří, tam se mladí učí špatnému“

Česká společnost přechází z období industriálního do období postindustriálního. Ženy se emancipují, vstupují v historicky nevídané míře na trh práce, což mění jejich chuť a možnost angažovat se v tradiční ženské roli v rodině tj. v roli hospodyně a vychovatelky dětí. Toto jejich tíhnutí se dostává do konfliktu s potřebami dítěte a s tradičně nízkou ochotou mužů participovat na výchově dětí a na provozu domácnosti.⁷

II.1.3.3. Kriminalita páchaná na mládeži

Kriminologové již počátkem osmdesátých let začali výrazněji upozorňovat na skutečnost, že mnozí mladí pachatelé, dříve než spáchali trestný čin, byli sami obětí kriminality v dětském věku. I když doposud chybí solidní empirické ověření, lze stanovit hypotézu, že trestná činnost páchaná na dětech a mladistvých je potenciální kriminogenní

⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. str. 39.

faktor kriminality mládeže. Zpráva o bezpečnostní situaci v ČR (usnesení vlády č.602/2000) v souladu s tím konstatuje, že „pohlavní zneužívání dětí a týrání svěřené osoby může vytvářet kriminogenní zázemí pro vznik pozdější trestné činnosti“.

Problematika kriminality páchané na mládeži v České republice je ve středu zájmu širší společnosti od počátku devadesátých let a úzce souvisí právě s ratifikací Úmluvy o právech dítěte. Je tomu tak i v resortu Ministerstva vnitra ČR. Policejní prezidium ČR a Úřad služby kriminální policie a vyšetřování věnují v posledním desetiletí problematice trestné činnosti páchané na mládeži nemalou pozornost obdobně jako trestné činnosti mládeže.

V České republice výskyt kriminality páchané na dětech a mladistvých není systematicky evidován. V roce 1992 sice byla vytvořena meziresortní komise při Ministerstvu zdravotnictví ČR zabývající se speciálně ubližováním a špatným zacházením s dětmi a mladistvými, nemá však potřebné kompetence ke zjišťování dat o výskytu a formách ubližování dětem a mladistvým v ČR, a to ani pro statistickou registraci trestné činnosti páchané na dětech a mládeži.

Statistický přehled o množství soudně prokázaných trestných činů proti dětem a mladistvým neexistuje, neboť statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR údaje o obětech trestné činnosti neevidují. Určité dílčí údaje o trestné činnosti proti dětem a mladistvým lze získat jen od policie ČR, která údaje o obětech trestných činů registruje nepřímo, prostřednictvím údajů o tzv. objektech napadení. Ročně je policií ČR registrováno přes 3000 obětí trestné činnosti ve věku do 15 let, čehož téměř 2000 skutků tvoří násilná trestná činnost a přes 1000 skutků mravnostní kriminalita. Chlapci jsou zhruba šestkrát častěji obětmi násilné trestné činnosti nežli dívky a dívky jsou zase zhruba trojnásobně častěji obětmi mravnostní kriminality nežli chlapci.

Z hlediska primární, sekundární a terciální prevence by bylo velmi přínosné, kdyby v průběhu přípravného trestního řízení byly zodpovídaný otázky, které jsou důležité pro porozumění jevu špatného zacházení s dětmi. Odpověď na ně by měla být zjišťována v rámci znaleckých posudků. Znalecké posudky obžalovaných by měly odpovědět na otázky např. zda pachatel byl jako dítě v rodině týrán, přísně fyzicky trestán nebo sexuálně zneužíván apod. Takto systematicky zjišťovaná škála údajů by na jedné straně přinášela důležité informace pro soudy a na druhé straně by údaje přispěly k cílenější prevenci.

Zajištěna by měla být právní ochrana všech osob, které ubližování dětem objeví a nahlásí nebo překazí.

Obavy případných oznamovatelů z toho, že odhalení jejich totožnosti povede k nepříjemnostem, často i se samotným pachatelem trestného činu, může v praxi do značné míry bránit a pravděpodobně stále brání v odhalování některých typů týrání.

Dále je potřebné legislativně dořešit otázku oznamovací povinnosti lékařů úzce související s otázkou povinné mlčenlivosti ve zdravotnictví. Oznamovací povinnost by měla být v těchto případech u lékařů a zdravotnických pracovníků jednoznačně nadřazena povinné mlčenlivosti.

Kriminalita páchaná na mládeži je potenciální kriminogenní faktor. Děti, které se staly obětí trestného činu, se mohou později samy stát pachateli trestné činnosti. Údaje o tomto negativním sociálním jevu jsou v současné době k dispozici, jsou však velmi sporadické a nekomplexní. V České republice se dosud statistická data o obětech kriminality, tedy ani dětských, oficiálně neevidují. Neregistrují je ročenky kriminality resortu Ministerstva vnitra ani Ministerstva spravedlnosti. Určitými údaji, pro svoji potřebu disponují charitativní organizace. Celkově situaci však ztěžuje vysoká latence tohoto kruhu kriminality přímo v rodinách. Získávání kvalifikovaných a komplexních informací o tomto negativním jevu je nezbytný a prvotní krok k řešení problematiky cestou prevence.

II.1.4. Skupinová trestná činnost

Majetková kriminalita je pro sféru organizovaného zločinu velmi lákavá, protože přináší okamžitý zisk a riziko odhalení je u ní poměrně malé. Pachatelé se sdružují zejména tehdy, jestliže plánovaný způsob spáchání si vynucuje spolupráci více osob (např. velké bankovní loupeže), jestliže rozsah činnosti je značný, jestliže jednotlivec by svými silami nezvládl složitou přípravu, ukrytí věcí, odbyt apod.

II.1.4.1. Druhy skupinové trestné činnosti

V praxi rozeznáváme čtyři základní druhy skupinové trestné činnosti a to trestnou činnost páchanou:

a) *Příležitostnou skupinou* - vzniká nahodile v důsledku momentálně vzniklé aktuální příznivé situace a to buď před spácháním trestného činu, nebo v jeho průběhu. .

b) *Partou* – časově stálější skupina, která původně nevznikla za účelem páchaní trestné činnosti, nýbrž k uspokojení společenských zájmů. V partě se zpravidla vytváří jistá hierarchická struktura v čele s vůdcem. Pokud parta páchá drobnou, nebo i závažnou trestnou činnost, považujeme ji za typ skupinové trestné činnosti.

c) *Organizovanou kriminální skupinou* – jedná se o vyšší typ skupinové trestné činnosti charakteristický níže uvedenými znaky:

- páchaní trestné činnosti je její hlavní náplní
- stupeň organizovanosti je vysoký, skupina má pevnou hierarchii, která je členům známá, příchod nového člena musí být na doporučení někoho ze skupiny a ani odchod ze skupiny není volný
- skupina vzniká buď za účelem opakovaného páchaní trestné činnosti, nebo ke spáchání jediného trestného činu obzvlášť výnosného, např. bankovní loupež
- páchaní trestných činů je pečlivě plánováno, členové skupiny mají přesně rozdělené úkoly, promyšlené utajování trestného činu, zahlazování stop a další.

d) *Zločineckou organizací* – zločinecká organizace je nejvyšším a nejnebezpečnějším typem skupinové trestné činnosti, jejíž trestnou činnost chápeme jako organizovanou kriminalitu. Organizovaná kriminalita je chápána jako druh skupinové trestné činnosti, páchané organizovanou zločineckou organizací nebo skupinou, vyznačující se dlouhodobostí, dělbou činnosti, plánovitostí a orientací na vysoký zisk, nebo na vlivu na veřejný život.⁸

II.2. Prevence kriminality

Prevence kriminality zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páchaní kriminality a snižování obav z ní. Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je

⁸ NĚMEC, M. *Organizovaný zločin : Aktuální problémy organizované kriminality a boje proti ní*. Praha: Naše vojsko, 1995. str. 28-29.

zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejích následků, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem trestných činů. Prevence kriminality úzce souvisí s prevencí dalších sociálně patologických jevů, z nichž k nejzávažnějším patří nejrůznější formy závislostí.

II.2.1. Druhy prevence kriminality

II.2.1.1. Sociální prevence

Sociální prevence představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti. Sociální prevence je součástí sociální politiky. Efektivita sociální prevence je obtížně statisticky či ekonomicky měřitelná, lze na ni jen usuzovat, a to z hlediska odhadů sociálních perspektiv jedinců - objektů preventivního působení.

II.2.1.2. Situační prevence

Situační prevence staví na zkušenosti, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností. Prostřednictvím opatření režimové, fyzické a technické ochrany se snaží kriminogenní podmínky minimalizovat. Neefektivněji působí při omezování majetkové trestné činnosti. Úspěšnost situační prevence je vysoká, je však podmíněna adekvátní volbou opatření a finančními a personálními prostředky do ní vložených. Těžiště odpovědnosti za opatření situační prevence nesou především občané a obce a v rámci vymezených kompetencí i Ministerstvo vnitra, respektive Policie ČR.

II.2.1.3. Prevence viktimmnosti

Prevence viktimmnosti je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi se jedná o skupinové i individuální zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagaci technických možností ochrany před trestnou činností. Užívá metody sociální i situační prevence, a to podle míry ohrožení na primární, sekundární i terciární úrovni.

II.2.2. Úrovně prevence kriminality

II.2.2.1. Primární prevence

Primární prevence zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené zejména na nejširší veřejnost. Zvláštní pozornost je zaměřena na pozitivní ovlivňování zejména děti a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního vyžití). Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a v lokálních společenstvích.

II.2.2.2. Sekundární prevence

Sekundární prevence se zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče), na sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, gamblerství, povalečství, vandalismus, internetnické konflikty, dlouhodobá nezaměstnanost) a příčiny kriminogenních situací.

II.2.2.3. Terciární prevence

Terciální prevence spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob (pracovní uplatnění vč. rekvalifikace, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání bydlení ...). Jejím cílem je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí.

II.3. Psychologické aspekty kriminálního jednání

Bezprostředními determinantami chování jsou motivy, resp. jejich hierarchická organizace.⁹

Další determinantou kriminálního jednání jsou vnitřní pohnutky (impulsy), které mohou spustit trestný čin, netvoří ohraničenou úzkou skupinu. Jednotlivé druhy motivů nelze třídit podle toho, zda mohou či nemohou fungovat jako vnitřní zdroj kriminálního jednání. V podstatě každá pohnutka může za určitých okolností působit jako kriminogenní faktor. Kriminální jednání ovlivňuje nejen standardní předvídatelné situace, ale také nepředvídatelné

⁹ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu : Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. str. 50.

situace - náhody. Motivy - vnitřní pohnutky k jednání jsou podmíněné a ovlivněné určitou specifickou zátěžovou situací např. frustrací, konfliktem, stresem, deprivací.

Frustrací (angl. Frustration) je člověku znemožněno uspokojit subjektivně důležitou potřebu, je to neočekávaná ztráta naděje na uspokojení. Jedinec, který byl dlouhodobě frustrován v určité potřebě, bude velmi pravděpodobně zaměřen na chování vedoucí k nasycení frustrované potřeby. Komu se dlouho nedostává žádného, absolutně žádného uznání ze strany sociálního okolí, bude ve svém konání s velkou pravděpodobností motivován právě touto potřebou.¹⁰

Stresem (angl. Stress) lze chápat jako charakteristickou fyziologickou odpověď na poškození nebo ohrožení organismu. V tomto směru jej lze chápat jako stav nadměrného zatížení či ohrožení.¹¹ Typickým znakem je neovlivnitelnost a nepředvídatelnost vzniku zátěžové situace. Stres může vyvolat životní změna, subjektivně nadměrné nároky, smrt blízké osoby, nebo zkušenost sahající za běžné lidské chápání.

Deprivací (angl. Deprivation) lze chápat stav nedostatečného uspokojení některé ze základních potřeb. Tedy stav, kdy některá z objektivně významných potřeb, biologických, psychických, či sociálních není uspokojována v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu. Výchovné zanedbávání představuje variantu deprivace v oblasti potřeby učení (kognitivní deprivace), závažná pro možný vznik kriminálního jednání je deprivace citová a sociální.

Ve většině kriminálních případů se ukazuje, že pachatelé mívají zformovány pohnutky způsobem, který odpovídá běžnému rozpětí motivačních dispozic. Neliší se tedy tím, že by měli zvláštní, specifické motivy, které u ostatních jedinců nenalzáme. Odlišnosti mezi kriminálním a nekriminálním jedincem se hledají v motivačních procesech, ve kterých se dále uplatňují osobnostní charakteristiky a situační faktory.¹²

¹⁰ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. str. 172.

¹¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby I. díl*. Liberec: TU Liberec, 2003. str. 20.

¹² NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu : Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. str. 75.

II.3.1. Kriminální agrese

Kriminální agresi (angl. Criminal aggression) lze definovat jako takové užití fyzické síly, její hrozby či jiného verbálního útoku (pomluvy, urážky) s cílem poškodit objekt činnosti či zabránit jeho útočnému chování, ohrožující nebo porušující zájmy chráněné trestním zákonem. Jak je z definice patrné, kriminální agrese může být nejen útočná, ofenzivní, nýbrž i obranná, defenzivní.¹³

Útok je aktivní obranou.¹⁴

Agresivní chování (angl. Aggressiv Behaviour) lze definovat jako porušení sociálních norem, omezující práva a narušující integritu živých bytostí i neživých objektů. Jde o symbolické nebo reálné omezování, poškozování a ničení. Agresivní chování je obvykle prostředkem, jak dosáhnout uspokojení, kterému stojí v cestě překážky. Je jedním z obranných mechanismů, který řeší problém útokem na překážku, resp. na zdroj ohrožení. Agresivní jednání bývá stimulováno prožitkem hněvu, vzteku, který je spojen s uvědoměním zátěže. Agresivní jednání může být prostředkem k uspokojování osobně významných potřeb, ale stejně dobře se může samo stát cílem. Stává se zdrojem jistoty vlastních kompetencí, které lze kdykoli použít. Může být uspokojující i proto, že ztvrzuje vlastní moc.

Agresivita (angl. Aggression) je chápána jako útočné či výbojné jednání vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku nebo předmět stojící v cestě k uspokojení potřeby. Může se jednat o reakci na frustraci.¹⁵ Agresivita není jen záležitostí individua nebo malých sociálních skupin. Na jejím vývoji se spolupodílí i společenské klima. Významnou roli zde hraje sociokulturní vzorec, pro danou společnost reprezentativní, který je normou a modelem pro všechny členy společnosti.

Tolerance společnosti k agresivitě a násilí se v průběhu času mění. Vliv médií, v nichž se zvyšuje nabídka násilností, lze považovat za jednoznačně nepříznivý. Navzdory jednoduchosti rozlišení reality a symbolické formy se násilí postupně stává součástí běžné zkušenosti a začne být považováno za normální jev.

¹³ NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu : Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. str. 57.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha. Portál, 1999.

¹⁵ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. str. 22.

Jedinec je svázán s hodnotovým a normativním systémem, který vytváří dostatečný komplex zábran proti nežádoucímu chování. Mnohá násilná činnost však není aktivitou izolovaného jedince, ale projevem skupiny. Příslušnost ke skupině poskytuje jedinci skupinovou identitu, jež na jedné straně podporuje jeho sebevědomí a sebejistotu a na straně druhé redukuje některé složky individuality - mění jeho uvažování, citové prožívání apod. Ve skupině jedinec získává pocit větší moci a není nucen k individuální zodpovědnosti. Nemusí se spoléhat jen na sebe a tak se zbaví úzkosti ze samostatného rozhodování a to dokonce i tehdy, když cíl ani prostředky dané skupiny nejsou zcela ve shodě s platnými sociálními normami.

V této souvislosti se může transformovat celý systém norem. Hodnoty skupiny převládají nad obecnými hodnotami a jsou postupně prosazovány všemi prostředky, důležitý je pouze cíl, a to prezentovaný pozitivně. Příkladem je skupina zaměřená na potírání „méněcenných a špatných“, kteří do řádné společnosti nepatří. Normy skupiny si přisuzují právo určovat, kdo je jaký. Chtějí prosazovat pořádek, ale zároveň jej sami definovat. Jde samozřejmě o nepřijatelný projev, protože nerespektuje obecně platné normy majoritní společnosti a směřuje k diskriminaci jedné skupiny, resp. práv jednotlivců.¹⁶

II.4. Osobnost pachatele trestného činu

Osobnost pachatele je v kriminologii (stejně jako v psychologii) nejčastěji chápána jako organický celek duševního života člověka zahrnující jak biologický základ jedince, tak i společenské podmínky jeho života včetně společenských vztahů. Je studována jako psychické specifikum konkrétního jedince a současně jsou studovány jeho odlišnosti i shoda s osobnostmi dalších jedinců a skupin jedinců.

Obraz pachatele, především popis jeho osobnosti, je nezbytným zdrojem pro pochopení a vysvětlení jeho kriminálního jednání i pro další zacházení s ním např. v rámci různých resocializačních programů.

Kriminologické typologie pachatelů vycházející především z psychologických aspektů osobnosti, jsou zcela závislé na úrovni zpracování poznatků psychologie osobnosti, klinické psychologie, psychopatologie, obecné psychologie a psychiatrie.

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2004. str. 152-154.

Osobnost pachatele trestného činu je také základním předmětem zájmu forenzní (právní) psychologie a soudní psychologie, které jsou však ve svých zkoumáních motivovány nejčastěji potřebami soudních psychologických expertiz, a jsou proto zaměřeny především na individualitu konkrétního pachatele a sledují kriminální jednání jako výsledek poruchy chování jednotlivého člověka, často významně ovlivněné duševní abnormitou.

Osobnost pachatele však není chápána jen jako pevná struktura určitých schopností a vlastností v čase relativně neměnných, ale jako dynamicky se vyvíjející stav určité specifické struktury stále ovlivňovaný vnitřními a vnějšími činiteli ve vzájemném stále se měnícím vztahu. Součástí základního popisu osobnosti pachatele bývá též informace o úrovni jeho adaptace na vnější prostředí, schopnosti přizpůsobovat se změnám prostředí, resp. odlišným životním situacím. Často se proto v souvislosti s popisem osobnosti pachatele a jeho prostředí setkáváme s pojmem maladaptace. Maladaptace (angl. Maladaptation) „nepřizpůsobivost, selhávání organismu vytvářet si během ontogeneze účinné interakce s prostředím“. Vzniká zpravidla na podkladě deprivace v raném vývoji nebo vlivem narušeného sociálního okolí dítěte. Projevuje se poruchami chování různého stupně.¹⁷

Rámcově lze u osobnosti rozlišovat schopnosti, temperament, rysy a vlastnosti, emoce, sílu ega včetně vůle, způsob přístupu ke zpracování světa, dále vrstvy osobnosti a charakter. Patří sem rovněž i hodnotové zaměření, které vyjadřuje sociální dimenzi osobnosti. Z kriminologického hlediska je významné uvažovat také o konstitučních vlastnostech. Obecně platí, že se jedinec s určitými biologickými a psychickými vlastnostmi jako osobnost formuje a vytváří v sociálních vztazích a daném společenském prostředí. Všechny tři „vrstvy“ osobnosti kterými jsou biologická, psychologická a sociální, je proto nutné brát v úvahu i při snaze o pochopení kriminální osobnosti.¹⁸

Kriminologie pod pojmem pachatele chápe nejen osobu, která se dopustila činů označených zákonem jako trestné činy, ale i osobu, kterou orgány činné v trestním řízení trestně nestíhají. Věnuje pozornost i jedincům, kteří svým věkem (děti) nebo stavem vědomí (nepříčetnost) přesahují rámeček vymezený trestním právem a z pohledu a výkladu trestního práva se pachatelem, jako subjektem trestného činu, nestávají. Zabývá se též osobami, které

¹⁷ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. str. 299.

¹⁸ ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. Praha: PA ČR, 1998. str. 56.

uložený trest za spáchaný trestný čin již odpykaly, jedinci označovanými jako potenciální pachatelé trestných činů, jedinci kteří se vyznačují tzv. sociálně-patologickým chováním a o jedince trpící specifickou poruchou osobnosti. Obvykle je psychopatická osobnost charakterizována jako disharmonická osobnost s abnormními rysy, jejíž některé projevy mohou vést až ke kriminálnímu jednání. (Odhaduje se, že zhruba 30 % všech trestných činů spáchají psychopaté - osoby se specifickou poruchou osobnosti. Ještě větší podíl mají však na násilné trestné činnosti. Jejich podíl mezi opětovnými pachateli (recidivisty) bývá odhadován na 70 až 100 %).¹⁹

Vedle pojmu osobnost pachatele, který se vztahuje ke konkrétnímu jedinci určitého činu, má význam i pojem delikventní osobnost navozující představu typických osobnostních charakteristik vyskytujících se u osob s kriminální činností.

Pojem delikventní osobnost vychází z předpokladu existence typických charakteristik, které jsou odpovědné za protiprávní jednání. Tyto charakteristiky mohou být vrozené, dědičné, případně získané v raném období života. Mohou ale souviset i s jiným obdobím života jedince. Je tedy zřejmé, že zjištěné závislosti mezi určitými osobnostními charakteristikami a delikventním jednáním mají pouze pravděpodobnostní povahu. V moderní kriminologii se neoperuje s pojmem delikventní osobnost, ale hledají se teorie vysvětlující delikventní jednání osobnosti v širších souvislostech. Mnohé další teorie osobnosti nahlízejí na delikventa především jako na agresivního jedince, jehož psychika je ovlivněna převážně biologickými (fyziologickými) vlivy, a snaží se jeho kriminální jednání dát do souvislosti s poruchami fyziologickými, endokrinními (poruchy vztahující se ke žlázám s vnitřní sekrecí), biochemickými poruchami apod. Takové teorie jsou často vedlejším produktem lékařských výzkumů.

V současnosti se v kriminologických teoriích uplatňuje sociálně psychologický přístup. Na charakteristiky osobnosti je nahlíženo v sociálním prostředí, které je považováno za významný stimulátor jejího vývoje. Některé charakteristiky osobnosti jsou natolik výrazné, že se prosadí v podstatě bez ohledu na sociální vlivy. V opačném případě může dominovat vliv prostředí pro rozvoj delikventního jednání osobnosti. Obecně lze však říci, že vlivy prostředí nepůsobí vždycky stejně. Mohou být modifikovány i samotnou dědičnou informací.

¹⁹ ŠTUDENT, V. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: SPN, 1989. str. 101.

U většiny osob hrají psychologické i sociální aspekty výraznou roli současně. Ve světle tohoto pojetí je zřejmé, že delikventní jednání je multifaktoriálně podmíněno, kdy u různých osob můžeme uplatnit různé teorie, které jej vysvětlují. Typologie zdůrazňující převážně sociologické charakteristiky osobnosti vycházejí především ze zkoumání sociálního prostředí pachatele, procesu sociálního učení, hodnotových orientací pachatele a jeho sociálního začlenění. Podíl typologií tohoto druhu se v souladu s rozvojem sociologie stále zvyšuje. Sociologie se při studiu osobnosti pachatele zajímá především o analýzu sociálního prostředí, společenských podmínek, které na pachatele působily, a o jejich typizování a zobecňování. Počátek sociologizujících typologií je v názoru, že o každém zločinci nelze tvrdit, že by se stal zločincem v každé době a za každých okolností.

V průběhu života existují kritická období, kdy je jedinec zvýšeně citlivý k různým vnějším vlivům (např. dítě v raném věku je zvýšeně citlivé na citové strádání, kritickým obdobím pro rozvoj vlastní identity je dospívání, apod.).²⁰

Lze shrnout, že se v kriminologii postupně přešlo od statického a nevývojového pohledu na osobnost pachatele a na delikventní osobnost, podtrhující význam jejich charakteristik pro delikventní chování, až k dynamickému a vývojovému pojetí vztahu osobnosti a prostředí. Uvedený vztah vysvětlují současné teorie odlišně, shodně je však kladen důraz na vývojovou stránku. To znamená, že se zaměřují na proces vytváření delikventní orientace u jedince. Studium osobnosti zůstává v centru pozornosti určité části kriminologie jako významný zdroj pochopení příčin kriminality, nikoli však zcela vytrženě, ale v návaznosti na vazby relevantní pro její vývoj.²¹

II.4.1. Specifická porucha osobnosti - psychopatie

Podstatou specifické poruchy osobnosti (angl. Specific personality disorder) je těžké narušení chování a sklonů jedince, zahrnující obvykle několik oblastí osobnosti. Toto chování je trvalé, dlouhodobé a ovlivňuje celou osobnost v širokém rozsahu osobnostních a

²⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby 1. díl*. Liberec: TU Liberec, 2003. str.16.

²¹ ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. Praha: PA ČR, 2000. str. 58.

sociálních situací. Projevuje se již během dětství, nebo dospívání a pokračuje až do dospělosti.²²

II.4.1.1. Druhy specifické poruchy osobnosti

a) *Paranoidní porucha osobnosti* (angl. Paranoid personality disorder) se vyznačuje nadměrnou citlivostí na nezdary a domnělé urážky, na které dotyčný nikdy nezapomíná. Jedinci s touto poruchou osobnosti se vyznačují nedůvěřivostí, hádavostí, žárlivostí, apod. Kverulanti bojují za svou pravdu a právními cestami, pro které jsou v mnoha případech vybaveni útržkovitými znalostmi práva. Fanatici se vyznačují intolerancí. Zcela propadají prosazování určitých názorů a záměrů reformní povahy.

b) *Schizoidní porucha osobnosti* (angl. Schizoid personality disorder) se vyznačuje neschopností prožívat radost, nezájmem o sex a chudou reakcí na kritiku či chválu. Jedinci s touto poruchou osobnosti jsou charakterističtí abnormální plachostí a uzavřeností. Bývají však hloubaví, mají svéráznou logiku a často také originální myšlení.

c) *Emočně nestabilní porucha osobnosti* (angl. Emotionally unstable personality disorder) se vyznačuje tendencí jednat impulzivně a bezohledně. Jedincům s touto poruchou osobnosti chybí plánování budoucnosti. K agresi se uchylují téměř pokaždé, když je jejich impulzivita kritizována okolím. Enormně vyhledávají změny životního prostředí, nedbají o budoucnost a mají minimální sociální zábrany.

d) *Disociální porucha osobnosti* (angl. Dissocial personality disorder) – lidé s touto poruchou osobnosti jsou opakovaně nápadní rozporem mezi svým chováním a všeobecně uznávanými společenskými normami. Jejich povahu charakterizuje absolutní nezájem o city druhých a neschopnost empatie. Mívají nízkou frustrační toleranci a nízký práh pro výbuchy násilí. Pocity viny jsou jim cizí, tresty na ně neplatí, ze zkušenosti se nepoučí. Své jednání si dovedou zdůvodnit a vinu přenášejí na ostatní. Ve starší terminologii jsou též označováni jako sociopatické či anetické osobnosti.

²² HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. str. 431.

e) *Anankastická porucha osobnosti* (angl. Anankastic personality disorder) je charakterizována nadměrným pochybováním a opatrnictvím, perfekcionizmem, zabýváním se podrobnostmi, pravidly, seznamy, pořádkem apod.

Mezi poruchy osobnosti se řadí také sexuální deviace, neboli parafilie, mezi které patří transsexualita, pedofilie, nekrofilie, fetišismus, sadismus aj. Porucha sexuální preference se může projevit odlišností objektu, který je potřebný k dosažení sexuálního uspokojení nebo změnou způsobu, jakým je ho dosahováno.²³

Poruchy osobnosti se mohou navzájem prolínat a kombinovat. Pak hovoříme o polymorfní poruše osobnosti. Vyléčení poruch osobnosti není možné. Psychoterapií a tréninkem lze pouze částečně zmírnit nejobtížnější příznaky a projevy.²⁴

U lidí s disociální poruchou osobnosti je zvýšené riziko kriminálního chování (násilí, krádeže, loupeže, apod.) a proto značnou část života stráví ve vězení. Mnozí z nich přijmou pobyt ve vězení jako svůj životní styl.²⁵

II.5. Kriminologie

II.5.1. Pojem kriminologie

Kriminologie (angl. Criminology) je věda o rozsahu, druzích, vývoji trestné činnosti a možnostech, jak jim předcházet.²⁶ Termín kriminologie je latinsko-řeckého původu a poprvé jej pravděpodobně použil francouzský antropolog Topinard v roce 1879. Jako samostatný vědní obor se kriminologie konstituovala ve druhé polovině 19. stol. v Itálii. Po více jak stoletém vývoji je v současné době kriminologie uznávána jako samostatná vědecká a pedagogická disciplína. Vzhledem ke skutečnosti, že kriminologie zkoumá své poznatky z jiných společenských vědních oborů jako sociologie, kriminalistiky, trestního práva, statistiky a dalších je vědou multidisciplinární. Současně je kriminologie vědou empirickou, neboť zkoumá kriminalitu jako reálný jev.

²³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby 2. díl*. Liberec: TU Liberec, 2003. str. 58.

²⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2004. str. 83-84

²⁵ VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby 2. díl*. Liberec: TU Liberec, 2003. str. 55.

²⁶ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál 2004 Praha, 1991, str. 278.

Kriminologie je multidisciplinární věda a operuje na pomezí několika vědních oborů. Dílčí poznatky jednotlivých vědních oborů přejímá, dokumentuje a porovnává. Tato skutečnost ji dává větší a širší možnosti poznání.

II.5.2. Předmět kriminologie

Předmětem kriminologie je kriminalita (angl. Delinquency) často označovaná jako negativní společensko-historicky podmíněný jev tvořený souhrnem jednání, jehož důsledkem je trestná činnost.²⁷

II.5.3. Úkol a cíl kriminologie

Základním a trvalým úkolem kriminologie je získávání poznatků o kriminalitě, jejích souvislostech a vývoji. Výsledky kriminologického poznání mají sloužit především zákonodárným orgánům, trestním orgánům, justičním orgánům a dalším orgánům sociální kontroly aktivně a operativně reagovat na nově se vyvíjející formy trestné a „ruku v ruce“ s kriminologií tvořit účinné strategie boje proti ní.

II. 6. Vyhodnocení vývoje majtkové kriminality od roku 1989 do současnosti

Vzestup kriminality bývá obvyklým průvodním jevem radikálních společenských změn. Po listopadových událostech v roce 1989 v bývalém Československu došlo na území státu k zásadním změnám ekonomického a společenského klimatu. Celá řada problémů a těžkostí s negativním dopadem na následný proces objasňování trestných činů vzniká na základě výrazného posunu v chování pachatelů, zejména pak na místě samotné události, což je především důsledkem lepší informovanosti zločineckého prostředí o některých taktikách a metodách práce policie. S postupnou demokratizací naší společnosti a pádem železné opony se na území české republiky objevila řada negativních jevů, na které nebyla společnost, včetně policie dostatečně připravena. Zločinecké prostředí se ve změněných politických a následně i společenských podmínkách, na rozdíl od orgánů státní moci, velmi pohotově a s dostatečnou pružností přeorientovalo. Kulturní, hodnotová a technická nepřipravenost, částečně umocněná i předchozí izolací bývalého Československa, způsobila nekontrolovatelný nárůst kriminálního chování části společnosti.

²⁷ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál 2004 Praha, 1991, str. 278.

Nižší výskyt kriminality v České republice v období totalitního režimu byl především důsledkem situace, kdy úsilí o kontrolu kriminality bylo značné a prostor individuální svobody malý. Činitele, které podmínily prudký nárůst kriminality v ČR po roce 1989, lze spatřovat zejména v následujících momentech:²⁸

- V devalvaci základních civilizačních hodnot (úcta k životu, tělesné a morální integritě a důstojnosti lidské bytosti a nedotknutelnosti cizího majetku) dlouholetou indoktrinací ze strany totalitního režimu.
- Ve vymizení prakticky všech forem institucionální kontroly z očí veřejnosti (představované především policií, prokuraturou a soudy): lidé, jejichž život byl až dosud tvrdě regulován do nejmenších detailů, se náhle – bez možnosti jakékoliv adaptace – ocitli v podmínkách naprosto neomezené, téměř anarchistické svobody.
- V dysfunkci neformální sociální kontroly, tj. v chybějícím povědomí občanské odpovědnosti i občanského sebevědomí a úcty k zákonům, které se – jako účinná zábrana zločinnosti – mohou vyvinout a rozvíjet pouze v rámci bohatě strukturované občanské společnosti demokratického právního státu.
- Ve skutečnosti, že místo podnikatelské etiky, která zanikla s likvidací soukromého podnikání, se i nadále osvědčovaly praktiky běžné ve stínové ekonomice, jejichž sítěmi byla totalitní společnost prorostlá.
- V nestabilitě, nepřehlednosti a nedostacích základních právních předpisů a ve vadách ve fungování justice; nedodržování zákonů přerůstá v některých směrech až v právní nihilismus.
- V narůstajícím vědomí, že stát není schopen se vypořádat s kriminalitou a zaručit bezpečnost občanů. Kriminální citlivost občanů (tj. jejich snaha aktivně reagovat na trestnou činnost, byť jen jejím oznámením) se snižuje. Tomu napomáhá skutečnost, že míra objasněnosti většiny trestných činů je nízká, takže páchání trestných činů je pro pachatele spojeno s přijatelným rizikem.
- V otevření se světu: území ČR se stále více dostává do vlivu importované kriminality, často profesionálního charakteru.

²⁸ OSMANČÍK, O., KARABEC, Z. *Kriminologie a nové dimenze zločinnosti*. Praha: Codex Bohemia, 1998. str. 131-141.

- Ve skutečnosti, že v období po roce 1989 dospěly do kriminálně exponovaného věku tzv. mladých dospělých silné populační ročníky z let 1973-1978.

Radikální nárůst kriminality po roce 1989 má příčiny v mnoha faktorech, které se navzájem prolínají a v konečném součtu tvoří výslednici cca trojnásobného zvýšení kriminality v současnosti oproti srovnávacímu období (tj. před rokem 1989).

Jedná se o změny v ekonomice jimiž jsme prošli a doposud stále ještě procházíme, změnou vztahů v oblasti úprav majetkových a vlastnických práv, apod. Společnost „během noci“ změnila ekonomický systém a to i přes to, že na toto nebyla po právní a potažmo i trestně právní úrovni dostatečně připravena.

Dále došlo k otevření státních hranic, které byly po dobu vlády totalitního režimu uzavřené. Tato v globálu pozitivní skutečnost má však v souvislosti s vývojem kriminality i své ale. S otevřením státních hranic, a umožněním volného pohybu osob a kapitálu, bylo dosaženo ideálních podmínek pro vstup organizovaného zločinu na území České republiky.

Dále jsou zde sociální faktory vývoje trestné činnosti, kterými v souvislosti s vývojem kriminality rozumíme především vliv materiálního rozlišení různých společenských vrstev a s tím spojený i faktor chudoby, který zde vystupuje jako zcela nový produkt vývoje společenské situace. V této souvislosti míváme zejm. otázku nezaměstnanosti, či diametrálně rozdílných finančních příjmů.

Jak již bylo shora uvedeno svůj nezpochybnitelný podíl na vývoji měla a má i úroveň legislativy, která na zásadní změna ve společnosti nebyla připravena. V této souvislosti je mívána nejenom trestně právní úprava, ale i legislativní úprava norem nezbytných pro přetváření celkového ekonomického a společenského rázu tehdejší společnosti. V důsledku společenským změn došlo i k změnám v policejním aparátu. Došlo k oslabení autority policie zejm. v důsledku zjištění o její předlistopadové činnosti.

Své nezpochybnitelné místo mezi činiteli ovlivňujícími nepříznivý vývoj kriminality mají chyby a omyly v trestní politice. Zejména jde o generální amnestii z počátku roku 1990, a dále o vyhlášení amnestií v souvislosti se jmenováním Václava Havla do funkčních období prezidenta České republiky. Udělení amnestie takovému počtu odsouzených, mezi

nimiž byla velká skupina i velmi nebezpečných pachatelů, se nutně muselo odrazit v oblasti nárůstu kriminality.

Se skutečností nárůstu kriminality je neoddělitelně spojen i stav morálky a právního vědomí.

Rok 1989 je posledním rokem téměř dvacetiletého údobí relativně stabilní úrovně kriminality (počty registrovaných trestných činů a přečinů se pohybovaly mezi 100000 - 120000 ročně). Stav kriminality v roce 1989, který vezmeme za základ pro srovnání s dalším následujícím obdobím, nikterak nevybočovala z dlouhodobě stabilizovaného trendu předchozích let. V následujících letech (1990 – 1993) dochází ke strmému nárůstu registrované kriminality, a to i vzhledem k protichůdně působícím kriminálně-politickým opatřením provedeným v tomto období např. rozsáhlá amnestie prezidenta republiky Václava Havla k datu 1.1. 1990, novelizace trestního zákona rušící skutkové podstaty některých frekventovaných trestných činů, například spekulace, příživnictví, opuštění republiky, opilství v dopravě apod.). Výrazným předělem v tomto vzestupném vývoji byl již rok 1990. V tomto roce došlo k dosud nebyvalému nárůstu počtu registrovaných trestných činů, avšak též k radikálnímu poklesu počtu odsouzených osob. Index registrovaných skutků (na 100000 obyvatel dosáhl v roce 1993 hodnoty 3858. Rozsah registrované kriminality (vyjádřený počtem zjištěných skutků) představoval v České republice v roce 1989 hodnotu 120768. Během čtyř let došlo k 3,5 násobnému nárůstu, kdy v roce 1993 bylo registrováno 398505 skutků.

V dalších pěti letech (1994 -1998) je dosavadní strmý nárůst křivky registrované kriminality vystřídán. Po poklesu v roce 1994 (index na 100000 obyvatel = 3603) – nástupem již stabilizovanějšího vývojového trendu. Rok 1994 je přitom pozoruhodný tím, že poprvé od roku 1990 byl počet registrovaných trestných činů nižší než v roce předchozím.

V roce 2000 bylo v policejních statistikách zaznamenáno celkem 391469 trestných činů. Z toho majetkových 284295 což je cca 73 % celkového nápadu. Objasněno bylo celkem 26 % z uvedeného počtu majetkových trestných činů tj. 73925 skutků. Celková způsobená

škoda činila 1136000000,-Kč. Podíl mladistvých pachatelů na celkové kriminalitě byl 6499 z celkového počtu 52382 vyšetřovaných tj. cca 12,5 %.²⁹

V roce 2001 bylo v policejních statistikách zaznamenáno celkem 358577 trestných činů. Z toho majetkových 255897 což je cca 71 % celkového nápadu. Objasněno bylo celkem cca 28,46 % z uvedeného počtu majetkových trestných činů tj. 72830 skutků. Celková způsobená škoda činila 10281222000,-Kč. Podíl mladistvých pachatelů na celkové kriminalitě byl 6678 z celkového počtu 52255 vyšetřovaných tj. cca 12,78 %.³⁰

V roce 2002 bylo v policejních statistikách zaznamenáno celkem 372341 trestných činů. Z toho majetkových 256308 což je cca 69 % celkového nápadu. Objasněno bylo celkem cca 22,17 % z uvedeného počtu majetkových trestných činů tj. 56815 skutků. Celková způsobená škoda činila 10723372000,-Kč. Podíl mladistvých pachatelů na celkové kriminalitě byl 4703 z celkového počtu 41879 vyšetřovaných tj. cca 11,23 %.³¹

V roce 2003 bylo v policejních statistikách zaznamenáno celkem 357740 trestných činů. Z toho majetkových 253372 což je cca 71 % celkového nápadu. Objasněno bylo celkem cca 22,34 % z uvedeného počtu majetkových trestných činů tj. 51528 skutků. Celková způsobená škoda činila 11210028000,-Kč. Podíl mladistvých pachatelů na celkové kriminalitě byl 4456 z celkového počtu 41005 vyšetřovaných tj. cca 10,87 %.³²

V roce 2004 bylo v policejních statistikách zaznamenáno celkem 351629 trestných činů. Z toho majetkových 243808 což je cca 69 % celkového nápadu. Objasněno bylo celkem cca 19,66 % z uvedeného počtu majetkových trestných činů tj. 47938 skutků. Celková způsobená škoda činila 10921321000,-Kč. Podíl mladistvých pachatelů na celkové kriminalitě byl 3539 z celkového počtu 38904 vyšetřovaných tj. cca 9,1 %.³³

V roce 2005 bylo v policejních statistikách zaznamenáno celkem 344060 trestných činů. Z toho majetkových 229279 což je cca 67 % celkového nápadu. Objasněno bylo celkem cca 19,88 % z uvedeného počtu majetkových trestných činů tj. 45590 skutků. Celková

²⁹ *Statistika kriminality v ČR za rok 2000*. Praha: MV ČR, 2001.

³⁰ *Statistika kriminality v ČR za rok 2001*. Praha: MV ČR, 2002.

³¹ *Statistika kriminality v ČR za rok 2002*. Praha: MV ČR, 2003.

³² *Statistika kriminality v ČR za rok 2003*. Praha: MV ČR, 2004.

³³ *Statistika kriminality v ČR za rok 2004*. Praha: MV ČR, 2005.

způsobená škoda činila 10921321000,-Kč. Podíl mladistvých pachatelů na celkové kriminalitě byl 3251 z celkového počtu 37130 vyšetřovaných tj. cca 8,75 %.³⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že majetková kriminalita již dlouhodobě tvoří cca 70 % celkového nápadu trestné činnosti na území České republiky. Dále je zde patrná jistá tendence snižující se objasněnosti, kdy v roce 2000 bylo objasněno celkem 26 % z celkového nápadu majetkové trestné činnosti oproti roku 2005, kdy to bylo pouze 19,88 %. Oproti tomu je patrné, že pomalu klesá zástupnost mladistvých pachatelů na celkovém počtu vyšetřovaných osob. Ve srovnání s rokem 2000, kdy bylo v policejních statistikách zaznamenáno 12,5 % mladistvých z celkového počtu pachatelů, v roce 2005 to bylo pouze 8,75 % z celkového počtu.

Ve srovnání se statistickými údaji z roku 1989 je zřejmé, že nápad majetkové kriminality se v současné době drží na cca 3 násobku dobových statistickým čísel.

Otázkou však je výpovědní hodnota uvedených čísel. Tato mohou být totiž lehce ovlivnitelná např. trestně právní politikou státu, zákonodárstvím ve vztahu k úpravám norem vztahujících se k vyšetřování, momentální procentuální objasněností apod.

³⁴ *Statistika kriminality v ČR za rok 2005*. Praha: MV ČR, 2006.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

III. 1. Cíl výzkumné studie

Majetková kriminalita představuje již dlouhodobě cca 70 % celkového nápadu trestné činnosti na území České republiky.

Vývoj kriminality po listopadu 1989 zaznamenal explozivní růst - prudce se zvýšil především počet majetkových deliktů. Tento nebývalý kvantitativní posun ve vývoji kriminality doprovázely i změny kvalitativní, kdy vedle tradičních forem zločinu narůstaly i formy nové. Typické pro toto období jsou i dříve nevídané způsoby páchaní trestné činnosti, vyznačující se často velkou vynalézavostí, rafinovaností, brutalitou i velkým nárůstem způsobených škod. V této souvislosti se Česká republika otevřela formám trestné činnosti, kterým specifický socialistický systém, ve kterém Česká republika před revolucí žila, nedovolil jejich rozmachu. Jednalo se např. o organizovaný zločin, „tunelování“ a s tím spojenou tzv. kriminalitu bílých límečků.

Po revoluci v listopadu 1989 se prudce zvýšil především počet majetkových trestných činů. Zatímco před listopadem 1989 tvořily zhruba polovinu všech zločinů u nás, s příchodem demokracie vzrostl jejich podíl na cca 70 %.

Na vývoji celkové kriminality má nutně svůj podíl faktor svobody nabyté po listopadu 1989. Mylné vysvětlování pojmu svoboda v mnoha lidech vyústilo v přesvědčení, že je dovoleno vše. Toto mylné přesvědčení působilo na vnitřní hnací (motivační) mechanismy potencionálních pachatelů a mělo za následek nárůst celkové kriminality. Ze strany vládnoucí garnitury byla tato skutečnost vysvětlována a omlouvána jako daň za svobodu.

V souvislosti s radikálním přechodem a změnou norem a hodnot společnosti ze socialisticko-totalitního zřízení na kapitalistickou společnost přišla i nutná změna hodnotových kritérií a obměna hodnotového žebříčku. Do popředí všeho zájmu jsou stavěny

peníze a s tím spojen i touha po nich. Už neplatilo heslo „všechno je všech“, ale každý si začal „hrát na svém písečku“.

Cílem výzkumné studie je zhodnocení vývoje, rozsahu, forem a charakteristik majetkové trestné činnosti v České republice po roce 1989 s ohledem na působení faktorů sociálních, demografických, politických aj.

III. 2. Charakteristika zkoumaného vzorku

Pro účely výzkumné studie byl sestaven heterogenní vzorek padesáti náhodných osob z řad pachatelů majetkové trestné činnosti ve věku od 15 do 35 let trvale bydlících v okrese Liberec. Účast všech osob tvořících vzorek byla dobrovolná, kdy většina oslovených souhlasila se spoluprací pro účely výzkumné práce.

Všechny osoby byly ujištěny, že sdělené informace jsou anonymní a zcela důvěrné, čímž se vylučuje riziko jejich případného zneužití.

Heterogenní vzorek byl pro účely výzkumné studie dále rozdělen do tří věkových kategorií a to 15-18 let (mladiství) a 18-25 let a 25-35 let. V kategorii 15-18 let bylo 6 osob v kategorii 18-25 let 24 osob a v kategorii 25-35 let 20 osob. Vzhledem k nízké účasti žen v rolích pachatelů majetkové trestné činnosti byl vzorek kompletně tvořen muži. Do vzorku bylo zahrnuto i 10 osob z etnických menšin z toho 1 osoba ve věku 15-18 let, 5 ve věku 18-25 let a 4 ve věku 25-35 let. Viz. Tabulka č. 1.

Tabulka č. 1 – Vzorek respondentů

Věková skupina	Počet respondentů	Z toho menšiny
15-18 let	6	1
18-25 let	24	5
25-35 let	20	4
Celkem respondentů	50	10

Spojnicí mezi všemi účastníky studie byla skutečnost, že se v období od roku 1989 minimálně v jednom případě dopustili úmyslného majetkového trestného činu, za který byli posléze stíháni, zažalováni a pravomocným rozsudkem soudu odsouzeni.

Pro řešení uvedeného výzkumu považuji vzorek 50 osob za dostatečný. Při jejich výběru byla snaha o to, aby byl vzorek v přímé úměře s procentuelním zastoupením skupin pachatelů v rámci celorepublikových statistik. Vzhledem k těmto skutečnostem předpokládám, že informace získané touto studií by mohly být objektivní a obecně reprodukovatelné.

Ve zkoumaném vzorku bylo zahrnuto 38 osob, které se dopustily různých forem krádeží vloupáním a 12 osob, které se dopustili krádeží prostých.

III. 3. Metody použité v rámci výzkumné studie

Pro řešení výzkumné studie byly jako metody sběru a konfrontace dat vybrána metoda rozhovoru, analýzy spisových materiálů a analýzy statistických materiálů.

III. 3.1. Rozhovor

Rozhovor je ve společenských vědách považován za jednu z nejpoužívanějších a nejpřínosnějších výzkumných a diagnostických technik. Rozhovor jako vědecká technika a výzkumná strategie k získání určitých dat zahrnuje též všechny druhy plánovitých a k vědeckému cíli vedoucích postupů, při nichž je reálné promyšlenými a cílevědomými otázkami získat metodicky nesporný materiál pro výzkum nebo stanovení diagnózy.

Pro potřeby vlastní výzkumné práce jsme zvolili metodu řízeného rozhovoru. Respondentům byly pokládány otázky dle v předem připravené struktury a bylo prováděno pozorování jejich verbálních a neverbálních projevů v průběhu hovoru. V průběhu řízeného rozhovoru byly použity jak otázky uzavřené, tak i otevřené a alternativní S ohledem na možnost zájmového manipulování výpovědí respondentů a úmyslnému zkreslování uváděných skutečností probíhaly rozhovory až v době po ukončení vlastního vyšetřování a projednání věci soudem. Dále byla provedena nezbytná opatření, aby uváděné skutečnosti nebyly ovlivňovány nevhodným vnějším prostředím, které by vyvolávalo u zkoumaných osob

nežádoucí reakce či emoce. V průběhu rozhovoru byl kladen důraz na navození a zachování vzájemné důvěrné atmosféry, aby průběh dotazování nebyl ovlivněn předem daným vztahem a společenským postavením tazatele a respondenta.

Dotazované osoby byly seznámeny se skutečností, že účast na výzkumu je dobrovolná a sdělené informace v rámci rozhovoru jsou kompletně považovány za důvěrné.

V kombinaci s metodou řízeného (standardizovaného) rozhovoru byl u některých respondentů proveden i volný rozhovor za účelem zjištění různých doplňujících informací.

III. 3.2. Analýza statistických materiálů

Tato metoda byla zvolena vzhledem ke skutečnosti, že takto získaná data jsou přesná a objektivní a nelze je ovlivnit jakýmkoli subjektivními motivy. V souvislosti s výpovědní hodnotou čísel uvedených ve statistikách (vedených např. Ministerstvem vnitra ČR) je nutné zohlednit skutečnost, že zachycují pouze určité aspekty kriminality. I přesto umožňují přehledné a velmi objektivní zmapování stavu kriminality a vytváří podmínky pro stanovení dalších dlouhodobých strategií směřujících k její kontrole a prevenci. V souvislosti s výpovědní hodnotou těchto dat je třeba si uvědomit, že statistická čísla týkající se monitoringu majetkové kriminality nezahrnují takzvanou kriminalitu latentní.

Tato metoda byla pro účely našeho výzkumu zvolena proto, že umožňuje získat jasné a přehledné informace o stavu a vývoji majetkové trestné činnosti, umožňuje analyzovat historický vývoj a konfrontovat jej se skutečnostmi zjištěnými a aktuálními v současnosti.

V práci byly použity statistické přehledy Ministerstva vnitra ČR. Při analýze získaných dat jsme se zaměřili především na přehledy dokumentující celkové počty, druhy a formy registrované majetkové trestné činnosti v České republice a na jejich vývoj po listopadových událostech roku 1989.

III. 3.3. Analýza spisových materiálů

Analýza spisových materiálů a zjišťování informací z osobní dokumentace pachatelů majetkové trestné činnosti byla pouze podpurným prostředkem a doplňovala informace získané od osob ve zkoumaném vzorku, které byly vlastním předmětem výzkumu.

Vyšetřovací spisy jsou cennou dokumentací nejen pro obsah důkazů sloužící k trestnímu řízení, vypovídají nejen o metodě a způsobu spáchání trestného činu, ale obsahující rovněž výpověď samotného pachatele, včetně jeho pohnutek ke spáchané trestné činnosti. V těchto materiálech je obsažena také rodinná anamnéza, sociální postavení, dřívější trestná činnost, příp. lékařský (psychiatrický či psychologický) posudek

Pro účely tohoto výzkumu byly využity přístupné spisové materiály Policie České republiky archivované Službou kriminální policie a vyšetřování v Liberci. Při analýze jsme se zaměřili zejména na dřívější trestnou činnost, případný abúzus, na dosažené vzdělání pachatelů apod.

III. 4. Stanovené hypotézy

Pro účely výzkumné studie jsme si stanovili tři výchozí hypotézy, týkající se příčin, vývoje, forem, metod a pachatelů majetkových trestných činů. Cílem výzkumné práce je potvrzení či vyvrácení níže uvedených hypotéz:

III.4.1. Hypotéza č. 1

Domníváme se, že formy a metody trestné činnosti páchané po roce 1989 se kvalitativně a kvantitativně změnily.

S ohledem na převratné hospodářské, politické a sociální události v České republice po roce 1989 došlo k zásadním změnám ve vědomí lidí a radikálním hodnotovým změnám v psychice občanů. Politický a společenský systém nastolený po roce 1989 v České republice splnil v základních rysech svou pozitivní úlohu. Politika 90. let však postrádala koncepčnost, analýzu vývoje, potřebnou dlouhodobou strategii a zkušenost. Uvedené faktory

charakterizující „bezprostřední“ polistopadovou politiku měly za následek umožnění vědomého obcházení zákonů, či tolerování a krytí různých kriminálních aktivit. Svůj negativní vliv mělo i otevření státních hranic v důsledku něhož se stala Česká republika (s ohledem na svou geografickou polohu) jistou křižovatkou mezinárodního organizovaného zločinu apod. (blíže viz 7. kapitola teoretické části práce.) Uvedený sled událostí s sebou přinesl reálnou hrozbu intervence zahraničních, u nás doposud neznámých, forem kriminality. Kriminální prostředí se svou vysokou mírou flexibility okamžitě přeorientovalo na potřeby vznesené společensko politickými změnami a zákonodárna moc nedokázala na tuto skutečnost operativně reagovat.

III.4.2. Hypotéza č. 2

Domníváme se, že mladiství pachatelé páchají převážně majetkovou kriminalitu a jejich podíl na celkovém počtu stíhaných pachatelů se od roku 1989 zvýšil.

Stanovení hypotézy vycházelo ze skutečnosti, že vlivem dynamického společenského rozvoje ČR po roce 1989 došlo k zásadním změnám hodnotového systému mladých lidí. Tito lidé byli vystavováni mnohem větším rizikovým faktorům, než tomu bylo v totalitní předlistopadové společnosti a bylo jim „otevřením očí“ umožněno rychlejšího vyvržení osobnosti. Svůj nezpochybnitelný význam pro vývoj trestné činnosti páchané mládeží měla i média zejm. televize. Do této se dostává řada pořadů, filmů a seriálů s násilnou tematikou či násilnickým podtextem a v konečné fázi mohla neblaze působit a posilovat asociální sklony u dětí a tím i aktivizovat jejich následnou kriminální kariéru.

III.4.3. Hypotéza č. 3

Domníváme se, že radikální růst kriminality po roce 1989 již kulminoval a v současné době dochází k postupnému snižování celkového počtu trestných činů a lepší aplikaci zákonů zejména ve vztahu ke zpětnému zajišťování zcizovaných finančních hodnot.

Stanovení hypotézy vycházelo ze skutečnosti, že od změn politického systému, ke kterým došlo v listopadu 1989, uplynulo již 16 let a zákonodárná moc České republiky měla i přes různé objektivní překážky dostatečný prostor pro vytvoření právního státu a vypracování účinné strategie prevence kriminality a systému boje proti ní.

III. 5. Realizace výzkumné studie a interpretace výsledků

III. 5.1. Interpretace výsledků získaných v rámci metody rozhovoru a analýzy spisových materiálů

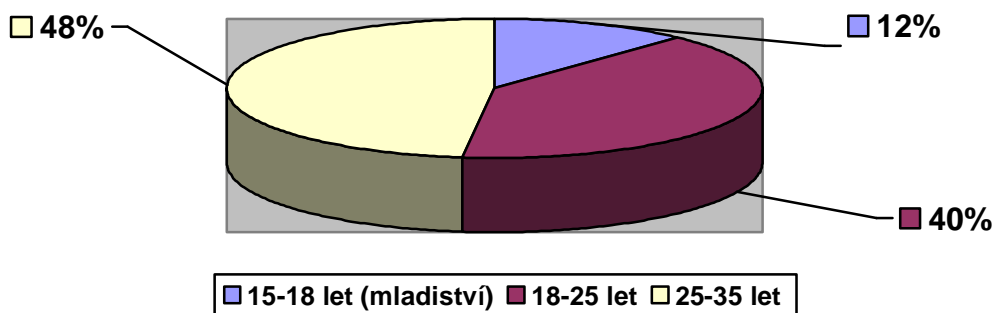
Na základě podrobného studia a vyhodnocení všech materiálů, které jsme získali metodou rozhovoru a pozorování zkoumaného vzorku osob, jsme se pokusili sestavit jeho obsáhlou charakteristiku. Při vyhodnocování dat zjištěných v rámci použití metody rozhovoru a pozorování jsme se zaměřili na popis osoby pachatele, jeho rodiny, kriminálních aktivit a motivace kriminálního jednání.

III. 5.1.1. Vyhodnocení tvrdých dat respondentů

První částí vyhodnocení se zaměříme na vyhodnocení tvrdých dat zkoumaného vzorku respondentů.

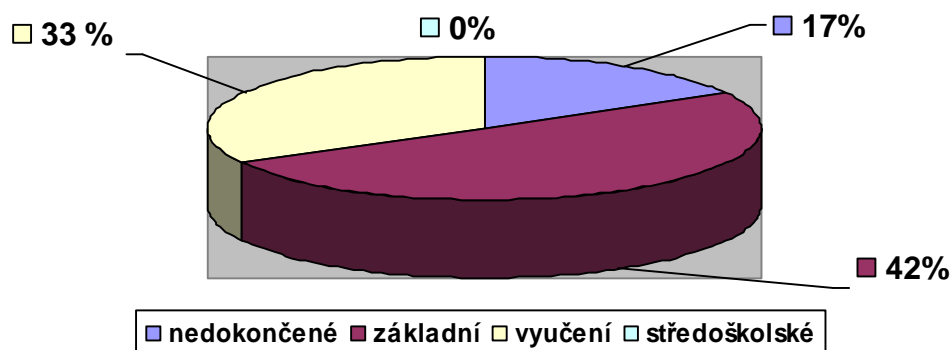
Zkoumaný heterogenní vzorek tvoří 88 % (44 osob) ve věkové skupině 18-35 let a 12 % (6 osob) je ve věkové skupině 15-18 let. Viz. graf č. 1.

Graf č. 1 – Věkové struktura respondentů

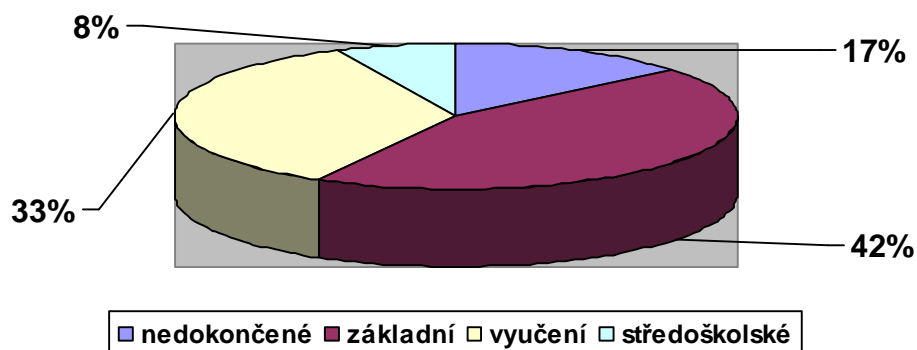
Ve věkové skupině 15-18 let (100% vzorku = 6 respondentů) uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání 17% (1 respondent) nedokončené, 50% (3 respondenti) základní, 33% (2 respondenti) nedokončené, 0% (0 respondentů) středoškolské. Viz graf č. 2.

Graf č. 2 – Vzdělání dosažené u respondentů ve věkové skupině 15-18 let

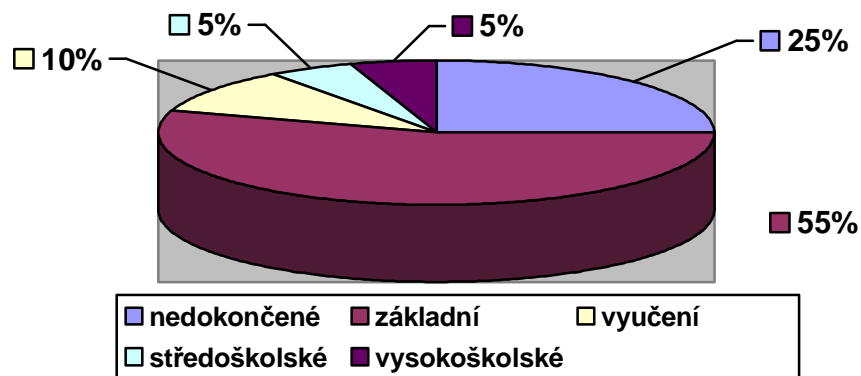
Ve věkové skupině 18-25 let (100% vzorku = 24 respondentů) uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání 17% (4 respondenti) nedokončené, 42% (10 respondentů) základní, 33% (8 respondentů) vyučení a 8% (2 respondenti) středoškolské. Viz. graf č. 3.

Graf č. 3 – Vzdělání dosažené u respondentů ve věkové skupině 18-25 let

Ve věkové skupině 25-35 let (100% vzorku = 20 respondentů) uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání 25% (5 respondentů) nedokončené, 55% (11 respondentů) základní, 10% (2 respondenti) vyučení, 5% (1 respondent) středoškolské a 5% (1 respondent) vysokoškolské. Viz. graf č. 4.

Graf č. 4 – Vzdělání dosažené u respondentů ve věkové skupině 25-35 let

Vyhodnocením získaných dat týkajících se zaměstnání respondentů bylo zjištěno, že ve věkové skupině 15-18 let (100% = 6 respondentů) nebyl nikdo zaměstnán ve stálém pracovním poměru, 34 % (2 respondenti) byli zaměstnáváni pouze příležitostně a nárazově a 66 % (4 respondenti) byli nezaměstnaní. Ve věkové skupině 18-25 let (100% = 24 respondentů) nebyl nikdo zaměstnán ve stálém pracovním poměru, 50 % (12 respondentů) bylo zaměstnáváno pouze příležitostně a nárazově a 50 % (12 respondentů) bylo nezaměstnaných. Ve věkové skupině 25-35 let (100% = 20 respondentů) bylo 10 % (2 respondenti) zaměstnání ve stálém pracovním poměru, 40 % (8 respondentů) bylo zaměstnáváno pouze příležitostně a nárazově a 50 % (10 respondentů) bylo nezaměstnaných. Kompletního vyhodnocení této oblasti a celého vzorku 50 respondentů bylo zjištěno, že pouhé 4 % (2 respondenti) byli zaměstnání v trvalém pracovním poměru, 44% (22 respondentů) bylo zaměstnáváno příležitostně a nárazově a celých 52% (26 respondentů) je nezaměstnaných. Viz. tabulka č. 2.

Tabulka č. 2 – Zaměstnání respondenta

Skupina	15–18 let (6 resp.)	18–25 let (24 resp.)	25-35 let (20 resp.)
Stálé	0 (0%)	0 (0%)	2 (10%)
Příležitostné	2 (34%)	12 (50%)	8 (40%)
Žádné	4 (66%)	12 (50%)	10 (50%)

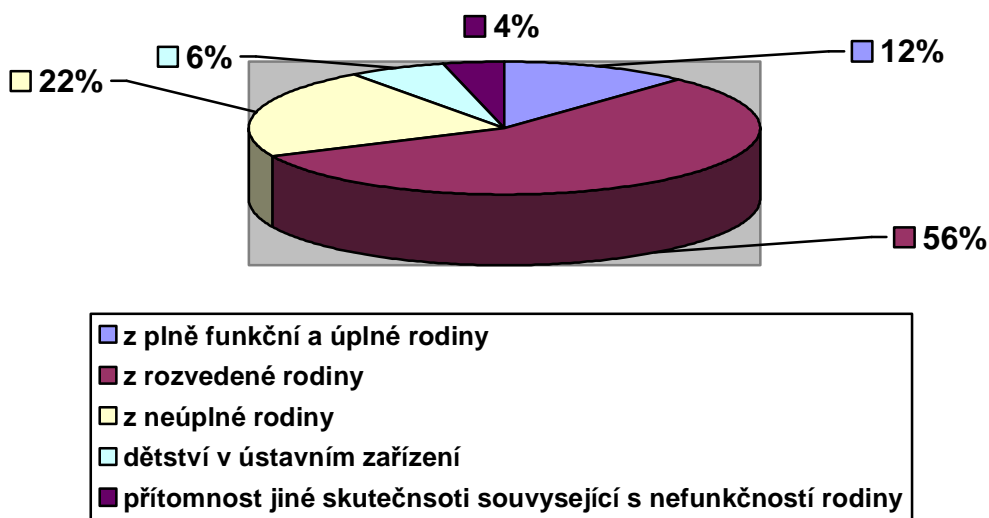
III. 5.1.2. Rodinné a sociální zázemí respondentů

Další okruh otázek a směr sběru dat byl zaměřen na zmapování odpovědí týkajících se rodiny respondenta. Zkoumána byla hlavně kvalitativní stránka rodinné výchovy, zejména její úplnost a funkčnost z hlediska socializačního procesu. Odchytky v rámci rodiny a tím i v socializačním procesu dítěte považujeme za jeden z hlavních kriminogenních faktorů.

Vyhodnocení uvedené oblasti bude vzhledem k neúčelnosti rozdělení vycházet z kompletního vzorku 50 respondentů bez věkového rozlišení.

Vyhodnocením údajů a dat získaných v rámci řízeného rozhovoru, pozorování a analýzy spisových materiálů bylo zjištěno, pouze 12% (6 respondentů) pochází z úplné rodiny, 56% (28 respondentů) pochází z rozvedené rodiny, 22 % (11 respondentů) z neúplné rodin, 6% (3 respondenti) vyrůstali v ústavních zařízeních a 4% (2 respondenti) uvedli jinou skutečnost související s nefunkčností rodiny. Viz graf č. 5.

Graf č. 5 – Stav a funkčnost rodiny v období dětství respondenta

III. 5.1.3. kriminální kariéra respondentů

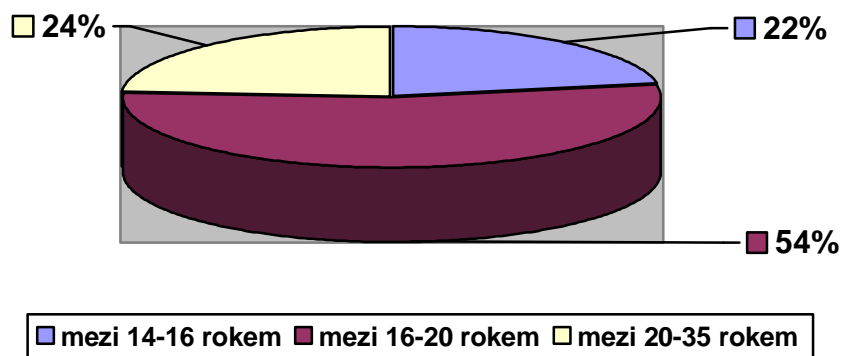
Další okruh otázek a směr sběru dat byl zaměřen na zmapování odpovědí týkajících se prvního výskytu protizákonných aktivit respondentů.

Vyhodnocením získaných dat bylo zjištěno, že u 22% (11 respondentů) se mapuje výskyt kriminální jednání v období mezi 14-16 rokem věku a jedná se především o prosté krádeže v obchodních domech, krádeže volně odložených věcí apod. V této skupině respondentů byla u 4 respondentů zaznamenána přímá účast na násilném deliktu.

U 54% (27 respondentů) byla zjištěno první kriminální jednání v období mezi 15-20 rokem věku a jednalo se především o vloupání do živnostenských provozoven, vloupání do rekreačních objektů apod. Ve většině případů se jednalo o vyšší a kvalifikovanější formy majetkové trestné činnosti, avšak i v této skupině respondentů se u čtyřech vyskytly „pouze“ prosté krádeže. U 5 respondentů byla v uvedeném období zaznamenána přímá účast na násilném deliktu.

U 24% (12 respondentů) bylo zjištěno první kriminální jednání v období mezi 20-35 rokem věku. V uvedené skupině byly zastoupeny zejména vyšší a kvalifikovanější formy majetkové trestné činnosti s vyšší způsobenou majetkovou škodou. Viz. graf č. 5

Graf č. 5 Období zaznamenání prvního kriminálního jednání respondenta

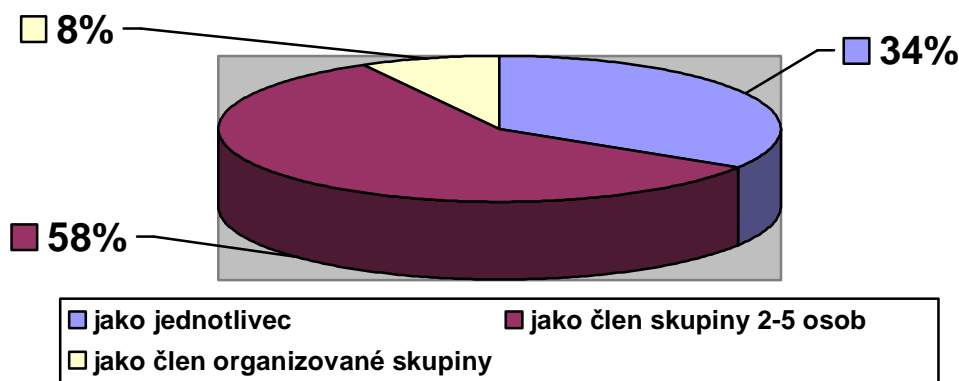
Tabulka č.3 – Počet obvinění ze spáchání majetkového trestného činu

Věková skupina	15–18 let (6 resp.)	18–25 let (24 resp.)	25–35 let (20 resp.)
Jedenkrát	2 (34%)	2 (8%)	4 (20%)
Dvakrát	4 (66%)	9 (38%)	6 (30%)
Třikrát	0 (0%)	11 (46%)	8 (40%)
Vícekrát	0 (0%)	2 (8%)	2 (10%)

Další okruh otázek a směr sběru dat byl zaměřen na formy páchané majetkové trestné činnosti z hlediska počtu pachatelů, kteří se účastnili vlastního útoku proti zájmu chráněného zákonem.

Vyhodnocením uvedené části výzkumu bylo zjištěno, že 34% (17 respondentů) se dopustilo trestné činnosti jako jednotlivci, 58% (29 respondentů) se dopustila trestné činnosti formou skupinové kriminality o počtu 2 – 5 osob, 8% (4 respondenti) se dopustili majetkové kriminality jako členové organizované skupiny nesoucí znaky organizovaného zločinu. Grafické vyhodnocení celého vzorku viz graf. č. 6. Rozdělení dle věkových kategorií viz. tabulka č. 4.

Graf č. 6 – Forma trestné činnosti, jakou se respondenti dopouštěli kriminálního jednání

Tabulka č. 4 – Forma trestné činnosti, jakou se respondenti dopouštěli kriminálního jednání – rozdělení dle věkových skupin

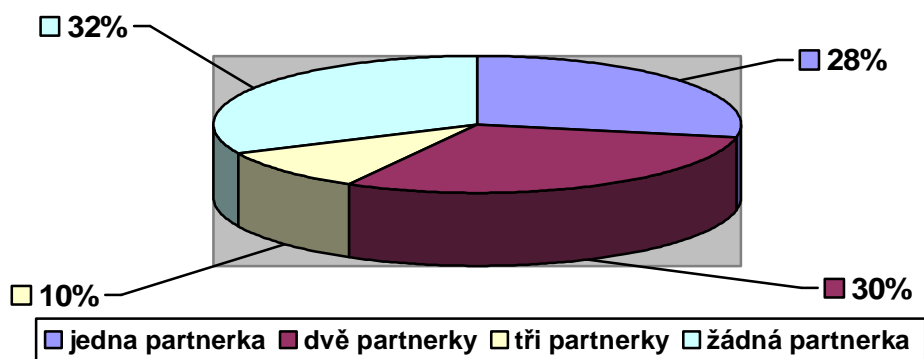
Věková skupina	15-18 let (6 resp.)	18-25 let (24 resp.)	25-35 let (20 resp.)
Jednotlivec	4 (67%)	9 (38%)	4 (20%)
Skupina 2-5 osob	2 (33%)	15 (62%)	12 (60%)
Organizovaná skupina	0 (0%)	0 (0%)	4 (20%)

III. 5.1.4. Partnerské vztahy respondentů

Další okruh otázek a směr sběru dat byl zaměřen na zmapování odpovědí týkajících se partnerského života respondentů.

Vyhodnocením získaných dat bylo zjištěno, že 28% (14 respondentů) žilo v období posledních 5 let v trvalém partnerském vztahu s jednou partnerkou, 30% (15 respondentů) žilo v průběhu posledních 5 let se dvěma ženami ve vztahu delším než 6 měsíců, 10% (5 respondentů) žilo v průběhu posledních pěti let se třemi ženami ve vztahu delším jak 6 měsíců a 32% (16 respondentů) v posledních 5 letech nežilo s žádnou ženou déle jak 6 měsíců. Viz. graf č. 7.

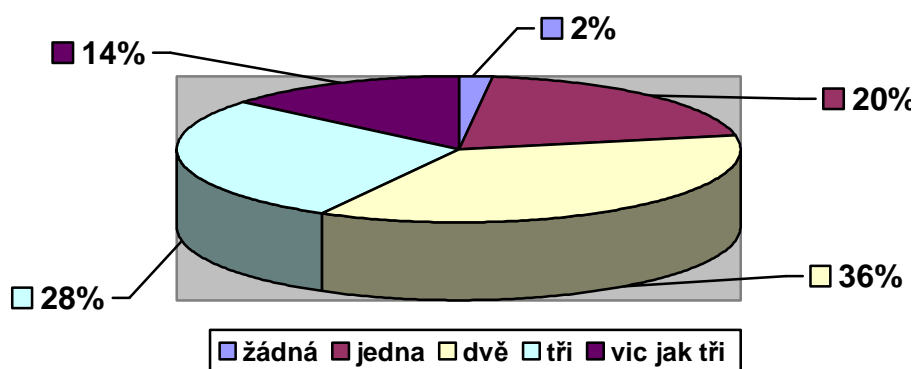
Graf č.7 – Počet partnerek ve vztahu delším jak 6 měsíců za posledních 5 let

Další okruh otázek a směr sběru dat byl zaměřen na oblast délky trvání partnerských vztahů a počet partnerek (bez ohledu na délku trvání vztahu) za období posledních 5 let.

Vyhodnocením získaných dat bylo zjištěno, že 2% (1 respondent) neměl v posledních 2 letech pohlavní styk s žádnou ženou, 20% (10 respondentů) mělo v posledních 2 letech pohlavní styk pouze s jednou ženou. 36% (18 respondentů) mělo v posledních 2 letech pohlavní styk s dvěma ženami, 28% (14 respondentů) mělo v posledních 2 letech pohlavní styk s třemi ženami a 14% (7 respondentů) mělo v posledních pěti letech pohlavní styk s více jak třemi ženami. Viz. graf č. 8.

Graf. č. 8 – Počet žen za účelem pohlavního styku (bez ohledu na délku trvání vztahu) za období posledních dvou let

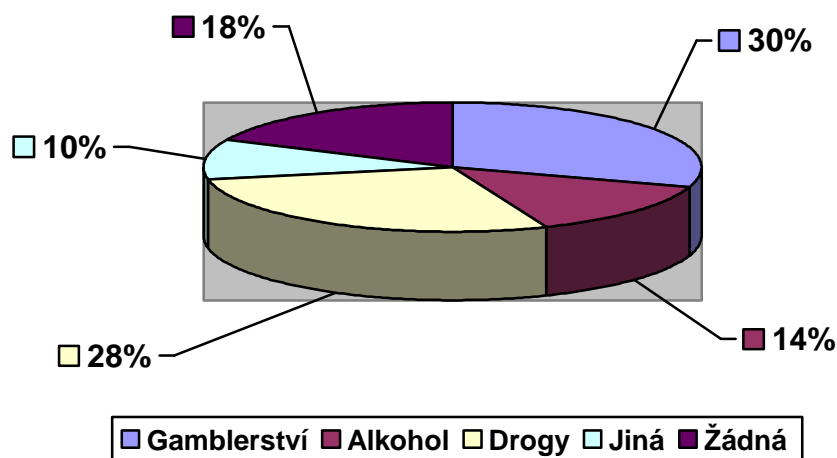

III. 5.1.5. Motivace kriminálního jednání respondentů

Další okruh otázek a směr sběru dat byl zaměřen na mapování skutečností majících vliv na motivační faktory kriminálního chování respondentů.

Je nezpochybnitelnou skutečností, že alkoholová, drogová či jakákoli jiná závislost (v noha případech postačí i nadměrné užívání) potenciálních pachatelů je sama o sobě kriminogenním faktorem, který ve svých souvislostech tvoří jistý spouštěcí mechanismus pro kriminální jednání. Vyhodnocením této části výzkumu bylo zjištěno, že největším kriminogenním faktorem (v souvislosti s případnou závislostí) u zkoumaného vzorku respondentů byla závislost na výherních automatech tzv. gamblerství, ke které se přiznalo 30% (15 respondentů) z celkového výzkumného vzorku. Jako druhým nejsilnějším kriminogenním faktorem se ukázala drogová závislost, ke které se přiznalo 28% (14 respondentů) z celkového výzkumného vzorku. Třetím nejsilnějším kriminogenním faktorem se ukázala být alkoholová závislost (myšleno i nadměrné požívání alkoholu), ke které se přiznalo 14% (7 respondentů) z celkového výzkumného vzorku. 10% (5 respondentů) z celkového výzkumného vzorku uvedlo možnost jiná závislost (nákladný způsob života, záliba v drahých věcech apod.). 18% (9 respondentů) z celkového výzkumného vzorku uvedlo, že nejsou na ničem závislí. Grafické vyhodnocení celého vzorku viz graf. č. 9. Rozdělení dle věkové kategorizace viz. tabulka č. 5.

Graf č. 9 – Závislost respondenta jako kriminogenní faktor

Tabulka č. 5 – Závislost respondenta – rozdělení dle věkových skupin

Věková skupina	15-18 let (6 resp.)	18-25 let(24 resp.)	25-35 let(20 resp.)
Gamblerství	2 (33%)	6 (25%)	7 (35%)
Alkohol	1 (17%)	4 (17%)	2 (10%)
Drogy	2 (33%)	7 (29%)	5 (25%)
Jiná	0 (0%)	2 (8%)	3 (15%)
Žádná	1 (17%)	5 (21%)	3 (15%)

Dále bylo u respondentů formou položení alternativních otázek v průběhu řízeného rozhovoru zjišťováno, jaké vnější vlivy pokládali v začátcích svých protizákonných aktivit majetkového charakteru za rozhodující „startéry“ počátku kriminální kariéry. Respondentům bylo předneseno 8 možných kriminogenních faktorů, ze kterých si měli vybrat tři pro ně nejdůležitější.

Vyhodnocením zjištěných informací celého vzorku 50 respondentů bylo zjištěno, že celých 74% (37 respondentů) označilo za rozhodující hledisko pro nastoupení kriminálního chování špatnou sociální situaci, 56% (28 respondentů) označilo snadný zisk, 56% (28 respondentů) označilo nízkou objasněnost majetkové trestné činnosti, 40% (20 respondentů) označilo účast v partě, 28% (14 respondentů) označilo ztrátu zaměstnání, 26% (13

respondentů) označilo kriminální prostředí, 10% (5 respondentů) označilo nákladný životní styl, 6% (3 respondenti) označili možnost osobní problémy a 4% (2respondenti) označili možnost rozchod s partnerkou.

Se shora uvedeného vyhodnocení vyplynulo, že největší význam a vliv pro vznik kriminálního jednání měla kombinace faktorů špatné sociální situace, vidiny snadného zisku a hledisko nízké objasněnosti majetkových trestných činů. Vyhodnocení dle věkových skupin respondentů viz. Tabulka č. 6.

Tabulka č. 6 – Faktory mající zásadní vliv na „nastartování“ kriminálního jednání

Věková skupina	15-18 let (6 resp.)	18-25 let (24 resp.)	25-35 let (20 resp.)
Špatná sociální situace	5 (83%)	20 (84%)	12 (60%)
Ztráta zaměstnání	0	8 (33%)	6 (30%)
Osobní problémy	0	1 (4%)	2 (10%)
Snadný zisk	4 (67%)	11 (46%)	13 (65%)
Rozchod s partnerkou	1 (17%)	0	1 (5%)
Nízká objasněnost majetkové trestné činnosti	2 (33%)	14 (58%)	12 (60%)
Účast v partě	5 (83%)	12 (50%)	3 (15%)
Kriminální prostředí	0 (0%)	4 (17%)	9 (45%)
Nákladný životní styl	1 (17%)	2 (8%)	2 (10%)

III. 5.2. Interpretace výsledků získaných v rámci metody analýzy statistických materiálů

Vyhodnocením statistických údajů bylo zjištěno, že po společensko politických změnách nastolených po roce 1989 došlo v České republice k radikálnímu nárůstu kriminality. Rokem 1989 skončilo období stabilizovaného trendu předchozích let, jelikož do roku 1989 se podle policejních statistik pohybovaly počty trestných činů a přečinů v rozmezí 100-120 tis. ročně. V následujících letech (1990 – 1993) byl zaznamenán strmý nárůstu kriminality. Příčinou tohoto jevu byla kriminálně-politická rozhodnutí provedená v tomto období aj. Blíže viz teoretická část práce. Statistika trestné činnosti z roku 1993 zaznamenala

398505 registrovaných trestných činů, což je 3,5 násobek registrované kriminality oproti roku 1989. V období dalších šesti let (1994 -1999) byl dosavadní strmý nárůst kriminality vystřídán relativně stabilnějším vývojem v důsledku něhož však počet registrovaných trestných činů neustále stoupal. V roce 1999 bylo v policejních statistikách zaznamenáno 426626 trestných činů, přičemž se jednalo (s ohledem na kriminalitu) o nejhorší „porevoluční“ rok. Od roku 2000 byl nastolen trend sestupu registrovaných trestných činů, kdy v roce 2005 bylo ve statistikách vedeno 344060 trestných činů. U skupiny celkové kriminality se procento objasněnosti po roce 1989 pohybovalo v rozmezí od 31,40 % (1992) do 46,52 % (2001). Blíže viz. Tabulka č. 7.

Tabulka č. 7 - Statistické vyhodnocení kvantitativního vývoje celkové kriminality v období od roku 1989 do roku 2005

Statistický rok	Kriminalita celkem	Z toho objasněno	Objasněnost v %
1990	216852	83237	38,38 %
1991	282998	94115	33,25 %
1992	345140	108380	31,40 %
1993	398505	126442	31,72 %
1994	372427	136935	36,76 %
1995	375630	151842	40,42 %
1996	394267	162929	41,32 %
1997	403654	169177	41,90 %
1998	425930	185093	43,46 %
1999	426626	193354	45,32 %
2000	391469	172245	43,99 %
2001	358577	166827	46,52 %
2002	372341	151492	40,69 %
2003	357740	135581	37,90 %
2004	351629	134444	38,23 %
2005	344060	135281	39,32 %

Vyhodnocením statistických údajů bylo dále zjištěno, že majetková kriminalita tvoří cca. 70 % veškeré registrované trestné činnosti. S ohledem k této skutečnosti zákonitě došlo i

k nárůstu registrované majetkové kriminality. Vývoj podílového zastoupení majetkové kriminality se vyvíjel v přímé souvislosti s vývojem kriminality celkové. Stejně jako u celkové kriminality došlo po roce 1989 k jejímu radikálnímu nárůstu, který kulminoval rokem 1993. V tomto roce bylo v policejních statistikách registrováno 327183 trestných činů. Období velkého vzestupu a následné kulminace nápadu majetkové trestné činnosti vystřídalo v období let 1994-1999 vývojové období relativně stabilní. V uvedeném období se pohyboval počet registrovaných trestných činů v rozmezí od 289002 (v roce 1995) do 314249 (v roce 1998). Od roku 1999 je zaznamenáván trend snižování majetkové kriminality, kdy v roce 2005 bylo v České republice registrováno 229279 trestných činů. Tento výsledek je po roce 1999 druhý nejlepší v rámci „polistopadového období“. U skupiny majetkové kriminality se procento objasněnosti po roce 1989 pohybovalo v rozmezí od 19,67 % (2004) do 28,50 % (2001). Blíže viz. tabulka č. 8.

Tabulka č. 8 - Statistické vyhodnocení kvantitativního vývoje majetkové kriminality v období od roku 1990 do roku 2005

Statistický rok	Majetková kriminalita celkem	Z toho objasněno	Objasněnost v %
1990	166638	42404	25,4 %
1991	231372	52324	22,6 %
1992	287059	61721	21,5 %
1993	327183	68761	21,0 %
1994	300352	68683	22,9 %
1995	289002	76205	26,4 %
1996	301727	80485	26,7 %
1997	304039	79709	26,2 %
1998	314249	82836	26,4 %
1999	306351	83088	27,1 %
2000	284295	73925	26,0 %
2001	255897	72830	28,5 %
2002	256308	56815	22,2 %
2003	253372	51528	20,3 %
2004	243808	47938	19,67 %
2005	229279	45590	19,9 %

Dalším vyhodnocením statistických údajů byl zjišťován podíl mladistvých pachatelů ne celkovém počtu pachatelů trestné činnosti v České republice. Provedeným vyhodnocením bylo zjištěno, že mezi roky 1989 a 1990 došlo ke 100% nárůstu mladistvých stíhaných pro trestnou činnost. Zatímco v roce 1989 bylo stíháno 5604 mladistvých, v roce 1990 to bylo 11407 mladistvých. Od roku 1990 do roku 1996 byl zaznamenán pozvolnější růst účasti mladistvých ne celkových statistikách pachatelů trestných činů, kdy v roce 1996 se jich trestné činnosti dopustilo 22719. Od roku 1997 byl zaznamenáván sestupný trend, kdy podíl mladistvých pachatelů se začal v globálu snižovat. Nejlepších statistických ukazů bylo dosaženo v roce 2005, ve kterém bylo stíháno pouze 7614 mladistvých. Blíže viz. tabulka č. 9.

Tabulka č. 9 - Statistické vyhodnocení podílu mladistvých pachatelů na celkovém počtu pachatelů trestné činnosti v období od roku 1990 do roku 2005

Statistický rok	Počet trestně stíhaných mladistvých
1990	11407
1991	15952
1992	18812
1993	21074
1994	22160
1995	22310
1996	22719
1997	19139
1998	16730
1999	14920
2000	13507
2001	12364
2002	10901
2003	9779
2004	7886
2005	7614

Další oblast analýzy statistických údajů byla zaměřena na vyhodnocení vývoje forem majetkové trestné činnosti tvořících největší statistický podíl celkové majetkové kriminality. Jednalo se o krádeže prosté, krádeže vloupáním, krádeže věcí vozidel a krádeže dvoustopých vozidel.

Kategorie krádeží prostých zaznamenala od roku 1990 zjevný nárůst. V roce 1990 bylo evidováno celkem 86540 prostých krádeží. O tři roky později tedy v roce 1993 to bylo již 179897 evidovaných prostých krádeží. Od roku 1994 do roku 1998 byl zaznamenán relativně stabilní trend vývoje. V uvedeném období se počet registrovaných prostých krádeží pohyboval v rozmezí od 167149 (v roce 1995) do 189926 (v roce 1998). Od roku 1999 je patrný trend postupného snižování prostých krádeží. Nejlepšího statistického výsledku bylo dosaženo v roce 2005, kdy bylo ve statistikách registrováno 154124 prostých krádeží. U uvedené skupiny trestné činnosti se procento objasněnosti pohybovalo v rozmezí od 17,2 % (2004) do 24,3 % (2001). Blíže viz. Tabulka č.10.

Tabulka č. 10 - Statistické vyhodnocení kvantitativního vývoje prostých krádeží v období od roku 1990 do roku 2005

Statistický rok	Prosté krádeže celkem	Z toho objasněno	Objasněnost v %
1990	86540	19564	22,6 %
1991	111403	21320	19,1 %
1992	152264	27106	17,8 %
1993	179897	32226	17,9 %
1994	168844	32839	19,5 %
1995	167149	36876	22,1 %
1996	175925	38594	21,9 %
1997	181209	39289	21,7 %
1998	189926	40923	21,6 %
1999	184341	40006	21,7 %
2000	178964	38806	21,7 %
2001	164638	39979	24,3 %
2002	164631	31316	19,0 %

2003	166654	29146	17,5 %
2004	162139	27841	17,2 %
2005	154124	27207	17,7 %

Kategorie krádeží vloupáním zaznamenala taktéž od roku 1990 zjevný nárůst. V roce 1990 bylo evidováno celkem 72885 krádeží vloupáním. O tři roky později tedy v roce 1993 to bylo již 124365 evidovaných krádeží vloupáním. U krádeží vloupáním je již od roku 1994 do současné doby patrný trend postupného snižování nápadu trestné činnosti. V uvedeném období se počet registrovaných krádeží vloupáním pohyboval v rozmezí od 111914 (1994) do 57956 (2005). Statistický výsledek z roku 2005 je nejlepší za celou dobu „polistopadového období“. U uvedené skupiny trestné činnosti se procento objasněnosti pohybovalo v rozmezí od 19,7 % (1993) do 26,9 % (2001). Blíže viz. Tabulka č.11.

Tabulka č. 11 - Statistické vyhodnocení kvantitativního vývoje krádeží vloupáním v období od roku 1990 do roku 2005

Statistický rok	Krádeže vloupání celkem	Z toho objasněno	Objasněnost v %
1990	72885	17846	24,5 %
1991	106943	22161	20,7 %
1992	115779	23410	20,2 %
1993	124365	24481	19,7 %
1994	111914	24906	22,3 %
1995	100098	26049	26,0 %
1996	98472	24618	25,0 %
1997	94603	23331	24,7 %
1998	92029	21780	23,7 %
1999	85631	20296	23,7 %
2000	74231	17918	24,1 %
2001	63167	17006	26,9 %
2002	72040	16215	22,5 %
2003	68901	14836	21,5 %
2004	64695	13969	21,6 %
2005	57956	12490	21,5 %

Kategorie krádeží věcí z vozidel zaznamenala taktéž od roku 1990 zjevný nárůst. V roce 1990 jich bylo v policejních statistikách evidováno 19763. O osm let později v roce 1998 bylo již evidováno 70194 krádeží věcí z vozidel. V uvedeném roce tato skupina trestné činnosti kulminovala. Od roku 1999 do roku 2005 se počet registrovaných krádeží věcí z vozidel pohybovala v rozmezí od 67060 (1999) do 51624 (2005) registrovaných skutků. U této skupiny trestné činnosti se procento objasněnosti pohybovalo v rozmezí od 19,7 % (1993) do 26,9 % (2001). Blíže viz. Tabulka č.12.

Tabulka č. 12 - statistické vyhodnocení kvantitativního vývoje krádeží věcí z vozidel v období od roku 1990 do roku 2005

Statistický rok	Vloupání do vozidel celkem	Z toho objasněno	Objasněnost v %
1990	19763	3082	15,6 %
1991	23034	2733	11,9 %
1992	32700	3321	10,2 %
1993	47122	5218	11,1 %
1994	53766	8446	15,7 %
1995	52759	8905	16,9 %
1996	58808	10146	17,3 %
1997	64515	10263	15,9 %
1998	70194	10226	14,6 %
1999	67060	9725	14,5 %
2000	62005	8293	13,4 %
2001	53472	7193	13,4 %
2002	66941	7083	10,6 %
2003	65877	6582	10,0 %
2004	59459	5468	9,2 %
2005	51624	4823	9,3 %

Další hodnotící formou trestné činnosti majetkového charakteru byly krádeže vozidel. Kategorie krádeží vozidel zaznamenala rychlý nárůst až mezi lety 1991 – 1992. V roce 1991 bylo evidováno 12249 krádeží vozidel. V roce 1992 to bylo již 23965 vozidel a je zde zřejmý

takřka 100% nárůst. Oproti jiným hodnoceným problematikám majetkové trestné činnosti se kategorie krádeží vozidel nezařadila mezi trestnou činnost se stabilním vývojem. Od roku 1992 do roku 2005 se počet registrovaných krádeží vozidel pohyboval v rozmezí 31331 (1997) do 21980 (2005) registrovaných krádeží vozidel. U uvedené skupiny trestné činnosti se procento objasněnosti pohybovalo v rozmezí od 14,4 % (2000) do 43,2 % (1990). Blíže viz. tabulka č.13.

Tabulka č.13 - statistické vyhodnocení kvantitativního vývoje krádeží vozidel v období od roku 1990 do roku 2005

Statistický rok	Vloupání do vozidel celkem	Z toho objasněno	Objasněnost v %
1990	13956	6024	43,2 %
1991	12249	4141	33,8 %
1992	23965	6110	25,5 %
1993	28322	5948	21,0 %
1994	28101	5793	20,6 %
1995	27327	5972	21,9 %
1996	29699	5900	19,9 %
1997	31331	5795	18,5 %
1998	29799	5437	18,3 %
1999	28946	4937	17,1 %
2000	23839	3429	14,4 %
2001	22139	3631	16,4 %
2002	24977	3703	14,8 %
2003	24174	3565	14,7 %
2004	23133	3509	15,2 %
2005	21980	3522	16,0 %

Dále bylo provedeno statistické vyhodnocení vývoje výše škod způsobených trestnou činností a hodnot zajištěných orgány činnými v trestním řízení v období od roku 1990 do roku 2005. Vyhodnocením bylo zjištěno, že největší majetkové škody byly způsobeny v roce 2000 a to ve výši 63.408.840.000 Kč,-. Z uvedené částky se podařilo orgánům činným

v trestním řízení zajistit pouze 249260000 Kč,-, což je 0,4%. Hodnotící skutečnost je jednou z nejzávažnějších v souvislosti s majetkovou kriminalitou, jelikož řeší schopnost vymahatelnosti práva. S pohledem na statistická čísla skutečně způsobených škod a prostředků zajištěných orgány činnými v trestním řízení je však zřejmé, že v této oblasti má ČR řadu nedostatků.

Analýzou statistických materiálů bylo dále zjištěno, že škody způsobené trestnou činností se v rámci hodnoceného období pohybovaly v rozmezí od 2.216.710.000,-Kč (1990) do 63.408.840.000 Kč,- (2000). Procentuelní vyjádření zajištěných prostředků orgány činnými v trestním řízení se pohybovalo v rozmezí od 0,4% (2000) do 13,1% (1992). Blíže viz tabulka č. 14.

tabulka č.14 - statistické vyhodnocení vývoje výše škod způsobených trestnou činností a hodnot zajištěných orgány činnými v trestním řízení v období od roku 1990 do roku 2005

Statistický rok	Způsobená škoda v milionech	Zajištěné hodnoty v milionech	Zajištěné hodnoty v %
1990	2216,71	78,34	3,5%
1991	4316,62	271,25	6,3%
1992	9588,94	1260,00	13,1%
1993	14595,11	767,24	5,3%
1994	30132,53	803,28	2,7%
1995	24408,41	680,92	2,8%
1996	31190,06	346,80	1,1%
1997	29603,86	363,37	1,2%
1998	33474,53	317,41	0,9%
1999	36653,10	267,24	0,7%
2000	63408,84	249,26	0,4%
2001	55741,09	2117,84	3,8%
2002	50813,48	1879,46	3,7%
2003	48037,00	1317,61	2,7%
2004	48455,95	2179,20	4,5%
2005	42984,66	639,91	1,5%

III. 6. Vyhodnocení hypotéz:

III.6.1. Vyhodnocení 1. hypotézy

Znění:

Domníváme se, že formy a metody trestné činnosti páchané po roce 1989 se kvalitativně a kvantitativně změnily.

Shora uvedená hypotéza se v rámci provedeného výzkumu potvrdila. Bylo zjištěno, že vývoj kriminality po listopadu 1989 zaznamenal explozivní růst - prudce se zvýšil především počet majetkových deliktů. Tento nebyvalý kvantitativní posun ve vývoji kriminality doprovázely i změny kvalitativní, kdy vedle tradičních forem zločinu narůstaly i formy nové. Typické pro toto období jsou i dříve nevídané způsoby páchaní trestné činnosti, vyznačující se často velkou vynalézavostí, rafinovaností, brutalitou i velkým nárůstem způsobených škod. V této souvislosti s demokratizačním procesem se Česká republika otevřela formám trestné činnosti, kterým specifický socialistický systém, ve kterém Česká republika před revolucí žila, nedovolil jejich rozmachu. Jednalo se např. o organizovaný zločin, „tunelování“ a s tím spojenou tzv. kriminalitu bílých límečků.

III.6.2. Vyhodnocení 2. hypotézy

Znění:

Domníváme se, že mladiství pachatelé páchají převážně majetkovou kriminalitu a jejich podíl na celkovém počtu stíhaných pachatelů se od roku 1989 zvýšil.

Shora uvedená hypotéza se v rámci provedeného výzkumu potvrdila. Po roce 1989 se skutečně zvýšila kriminalita mládeže. Problematickým jevem zvyšující se kriminality se stal nárůst trestných činů spáchaných nezletilými delikventy. Tento jev se vyskytuje nejen v České republice, ale i v ostatních státech. Za posledních patnáct let se v České republice zvýšil počet registrovaných trestných činů 3,5 násobně. Násilná kriminalita vzrostla dvojnásobně a majetková kriminalita sedminásobně. Zlomovým obdobím nárůstu kriminality byla léta 1990 - 1993.

Od roku 1990 vzrostl počet mladistvých pachatelů ve věku od 15 do 18 let o 100% a od roku 1989 vzrostl celkový počet pachatelů (včetně nezletilých) pachatelů do 18 let o 121%.

Tato skutečnost jasně ukazuje na explozi kriminality mládeže. Provedený výzkum dále potvrdil skutečnost, že mladiství nejčastěji páchají obecnou kriminalitu majetkového charakteru jako jsou krádeže motorových vozidel, prosté krádeže v ostatních objektech, krádeže vloupáním do ostatních objektů a krádeže věcí z automobilů apod.

III.6.3. Vyhodnocení 3. hypotézy

Znění:

Domníváme se, že radikální růst kriminality po roce 1989 již kulminoval a v současné době dochází k postupnému snižování celkového počtu trestných činů a lepší aplikaci zákonů zejména ve vztahu ke zpětnému zajišťování zcizovaných finančních hodnot.

Stanovená hypotéza se potvrdila pouze z části. Vyhodnocením dat získaných metodou analýzy statistických materiálů bylo jasně potvrzeno, že prudký nárůst kriminality po roce 1989 kulminoval v roce 1999 a v současné době se již drží na stabilnější úrovni okolo 350000 trestných činů ročně. Blíže viz. tabulka č. 6. Druhá část hypotézy se nepotvrdila. Naopak, schopnost vymáhání práva v souvislosti s otázkou zpětného zajišťování zcizovaných finančních hodnot se ukázala být na špatné úrovni. Analýzou statistických materiálů bylo zjištěno, že škody způsobené trestnou činností se v rámci hodnoceného období pohybovaly v rozmezí od 2.216.710.000,-Kč (1990) do 63.408.840.000 Kč,- (2000). Procentuelní vyjádření zajištěných prostředků orgány činnými v trestním řízení se pohybovalo v rozmezí od 0,4% (2000) do 13,1% (1992). Blíže viz tabulka č. 14.

IV. Závěr

Výsledky práce nepřímo poukázaly na skutečnost, že po roce 1989 nabyly nevídaných obrátek aktivnost a flexibilita pachatelů trestné činnosti, kteří se takřka přes noc přeorientovali na nově nastolený politický režim, potřeby společnosti a možnosti kriminálního jednání za účelem zisku. Pro tyto činnosti bylo vytvořeno díky zaskočenosti, neoperativnosti, zbrklosti a nesystémovosti kontrolních, finanční a zákonodárných orgánů, dále policie a orgánů činných v trestním řízení ideální podhoubí. Díky tomu se trestná činnost zejména hospodářského charakteru rozrostla do takových měřítek, že v některých případech se i v dnešní době státní aparát stává v boji proti ní bezmocný. V uplynulých letech lze vysledovat

ne vždy dostatečnou vůli státu bojovat účinně proti kriminalitě. Nelze vše donekonečna svalovat na nedostatečnou či opožděnou legislativu.

V průběhu této práce byly naznačeny jisté úvahy o skutečnosti působení jakých faktorů je možno hledat vysvětlení, proč v polistopadovém období došlo k tak nepříznivému vývoji kriminality. Stanou-li se tyto úvahy podnětem k jejich hlubšímu zkoumání, jakož i k zamyšlení, čím je nepříznivý vývoj kriminality ještě dále způsobován, pak splnila tato práce svůj účel. Dosažené poznatky by měly posloužit k přijímání účinných opatření zejména v oblasti prevence kriminality.

V. Navrhovaná opatření

Téma vývoje kriminality je natolik důležité, že otázky vývoje kriminality a strategie boje proti ní mají své místo ve volebních programech všech politických stran. I Česká republika pravidelně vypracovává tzv. Bezpečnostní strategii České republiky. Bezpečnostní strategie České republiky na období let 2004 – 2007 je přílohou č. 1 této práce. Strategické analýzy budoucího vývoje kriminality na různých úrovních (stát, země, region, obec) jsou bezpochyby smysluplné a dle mého názoru tvoří jednu z mála opravdu účinných obranných strategií proti kriminalitě. Jejich vypracovávání je ale metodicky, personálně a finančně velmi náročné. Jako nejvhodnější osnova se jeví techniky scénářů, které řeší pravděpodobnostními odhady vývoje různých oblastí kriminality. Zobrazování rozsáhlých bezpečnostních aspektů z hlediska všech forem kriminality je jako „globální scénář“ příliš nediferencované a disponuje malou výpovědní silou. Co nejužší časové ohraničení posuzovaného období (max. 2 - 5 let) zvyšuje kvalitu výsledků analýzy. Výsledky analýzy by měly být spojeny s konkrétními doporučeními pro policii a kriminální politiku státu. Scénáře by měly být navrhovány a kontinuálně, zpracovávány na základě dotazování expertů a všech k dispozici jsoucích informací ve smíšených týmech vědců různých oborů a policejních praktiků jakož i jiných expertů. Těžiště nespočívá především v popisu hypotetického obrazu budoucnosti, nýbrž spíše v odvození důsledků pro potírání kriminality. Teprve vypracování účinných strategií na základě scénářů a propojení faktorů ovlivňujících vývoj kriminality, se systémem jejich včasného rozpoznání, přinese vlastní užitek a konkrétní úkoly. Právě zkoumání vývoje kriminality a následné tvoření bezpečnostních strategií vidím jako jeden z hlavních prostředků, kterým lze do budoucna proti kriminalitě bojovat.

VI. Seznam použité literatury a odborných zdrojů

- ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Euronion, 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000. 254 s. ISBN 80-7178-475-3.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie. 2. rozšířené vydání*. Praha: Portál, 2004. 272 s. ISBN: 80-7178-931-3.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. 311 s. ISBN 80-7178-808-1.
- KUTÍNOVÁ, Z., WIEDENOVÁ, M. *Úvod do psychologie pedagogické a sociální*. Liberec: TU Liberec, 2001. 88 s. ISBN: 80-7083-550-8.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN: 80-7178-771-X.
- NEŠPOR, K. *Středoškoláci o drogách, alkoholu, kouření a lepších věcech*. Praha: Portál, 1995. 126 s. ISBN 80-7178-086-3.
- NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. *Psychologie v právu : Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. 140 s. ISBN: 80-7179-177-6.
- NĚMEC, M. *Organizovaný zločin : Aktuální problémy organizované kriminality a boje proti ní*. Praha: Naše vojsko, 1995. 224 s. ISBN: 80-206-0472-3.
- OSMANČÍK, O., KARABEC, Z. *Kriminologie a nové dimenze zločinnosti*. Praha: Codex Bohemia, 1998. str. 131 – 141.
- ŘEZNÍČEK, M. *Systematická prevence sociálních deviací*. Praha: Karolinum, 1994. 190 s. ISBN 80-7066-933-0.
- SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie I. díl, Obecná část*. Liberec: TU Liberec, 2002. 93 s. ISBN 80-7083-679-2.
- SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie II díl : Sociálně patologické jevy*. Liberec: TU Liberec 2001. 47 s. ISBN: 80-7083-495-1.
- ŠTUDENT, V. *Soudní psychiatrie a trestní právo*. Praha: SPN, 1989. 101 s. ISBN: 80-7066-059-7.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha. Portál, 1999. 37 s. ISBN: 80-7178-214-9.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby I. díl*. Liberec: TU Liberec, 2003. 101 s. ISBN: 80-7083-702-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby 2. díl*. Liberec: TU Liberec, 2003. 81 s. ISBN: 80-7083-703-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. Praha: PA ČR, 2000. 128 s. ISBN: 80-85981-87-4.

Zákony:

Zák. č. 140/1961 Sb. Trestní zákon

Statistiky:

Statistka stavu kriminality v ČR za rok 2000. Praha: MV ČR, 2001.

Statistka stavu kriminality v ČR za rok 2001. Praha: MV ČR, 2002.

Statistka stavu kriminality v ČR za rok 2002. Praha: MV ČR, 2003.

Statistka stavu kriminality v ČR za rok 2003. Praha: MV ČR, 2004.

Statistka stavu kriminality v ČR za rok 2004. Praha: MV ČR, 2005.

Statistka stavu kriminality v ČR za rok 2005. Praha: MV ČR, 2006.

VII. Seznam příloh

Příloha č. 1 - Bezpečnostní strategie ČR

VIII. Přílohy

VIII.1. Příloha č. 1

Bezpečnostní strategie ČR

Obsah:

- I. Úvod
- II. Východiska bezpečnostní politiky ČR
- III. Bezpečnostní zájmy ČR
- IV. Bezpečnostní prostředí
 1. Role států a mezinárodních organizací a postavení ČR
 2. Trendy v bezpečnostním prostředí
- V. Strategie prosazování bezpečnostních zájmů ČR
 1. Zahraniční politika
 2. Obranná politika
 3. Politika v oblasti vnitřní bezpečnosti
 4. Hospodářská politika a zajišťování bezpečnosti
 5. Politika v oblasti veřejné informovanosti
- VI. Bezpečnostní systém ČR
- VII. Závěr

I. Úvod

1. Bezpečnostní strategie České republiky (ČR) je základním dokumentem bezpečnostní politiky ČR. Na tento dokument navazují dílčí strategie a koncepce – ke klíčovým patří např. Vojenská strategie ČR či Koncepce zahraniční politiky ČR v příslušných částech.
2. Bezpečnostní strategie ČR (Bezpečnostní strategie) je vládní dokument zpracovaný ve spolupráci s Kanceláří prezidenta republiky a Parlamentem ČR na principu nadstranickosti. Na tvorbě dokumentu se rovněž podílela bezpečnostní komunita ČR zahrnující zástupce státní i nestátní sféry.
3. Základní rámec pro formulaci a realizaci Bezpečnostní strategie ČR je dán Ústavou ČR, ústavním zákonem č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti ČR v platném znění a dalšími navazujícími zákony. Jeho nedílnou součástí jsou také spojenecké a další mezinárodní závazky vycházející z členství ČR v Organizaci Severoatlantické smlouvy (NATO), Evropské unii (EU), Organizaci spojených národů (OSN) a Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).
4. Bezpečnostní strategie ČR definuje v pěti kapitolách základní hodnoty, zájmy, postoje a ambice ČR při zajišťování své bezpečnosti:
 - V kapitole „Východiska bezpečnostní politiky ČR“ jsou zformulovány principy, na nichž je bezpečnostní politika ČR založena.
 - V kapitole „Bezpečnostní zájmy ČR“ jsou definovány životní, strategické a další významné zájmy ČR.
 - V kapitole „Bezpečnostní prostředí“ jsou identifikovány trendy, hrozby a z nich plynoucí rizika, jež formují prostředí, v němž ČR ochraňuje a prosazuje své zájmy.
 - Ve stěžejní kapitole „Strategie prosazování bezpečnostních zájmů ČR“ jsou vymezeny přístupy k ochraně zájmů ČR v oblastech zahraniční, obranné a hospodářské politiky a v oblasti politiky vnitřní bezpečnosti a veřejné informovanosti.
 - V kapitole „Bezpečnostní systém ČR“ jsou definovány prvky bezpečnostního systému ČR, jejich struktura, a vymezeny povinnosti, kompetence a odpovědnosti jednotlivých součástí systému.

II. Východiska bezpečnostní politiky ČR

5. Bezpečnostní strategie ČR chápe pojem bezpečnost jako žádoucí stav, kdy jsou na nejnižší míru snížena rizika pro ČR plynoucí z hrozeb vůči: obyvatelstvu, svrchovanosti a územní celistvosti, demokratickému zřízení a principům právního státu, vnitřnímu pořádku, majetku, životnímu prostředí, plnění mezinárodních bezpečnostních závazků a dalším definovaným zájmům.
6. Bezpečnostní politika je souhrn opatření a kroků za účelem prevence a eliminace hrozeb a z nich vyplývajících rizik s cílem zajistit vnitřní a vnější bezpečnost, obranu a ochranu občanů a státu. Bezpečnostní politika se provádí pomocí zahraniční, obranné a hospodářské politiky a politiky v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejné informovanosti, které jsou rovnocenné, soudržné a navzájem provázané. Při zajišťování bezpečnosti je

důležité aktivní a preventivní působení v celém spektru bezpečnostní politiky. Především jde o prohlubování mezinárodní spolupráce a účast ČR ve spojeneckých svazcích, zapojování občanského sektoru do dílčích aktivit při zajišťování bezpečnosti, ale nutně také o vytváření podmínek pro uvědomělé konání občanů ČR. Teroristické útoky a protiteroristické úsilí potvrzují, že vnitřní a vnější bezpečnost je v dnešním otevřeném a vzájemně provázaném světě nutné zajišťovat na základě komplexního přístupu.

7. Výkonnost českého hospodářství a míra mezinárodní spolupráce významně spoluurčují možnosti ČR při zajišťování její bezpečnosti. Zajištění bezpečnosti občanů, demokratického zřízení a principů právního státu a principů tržního hospodářství v ČR jsou klíčovými předpoklady pro efektivní rozvoj hospodářství. Neméně důležitými faktory pro rozvoj hospodářství ČR (dlouhodobého a vyváženého růstu HDP) jsou ekonomická bezpečnost a globální ekonomická stabilita.
8. Úkolem vlády ČR (vláda) a orgánů samosprávy na krajské a obecní úrovni v příslušném rozsahu je zajišťovat bezpečnost občanů, suverenitu země, demokratické zřízení a principy právního státu. Bezpečnost ČR je založena na principu zajištění bezpečnosti jednotlivce, ochrany jeho života, zdraví a majetku, a státních institucí včetně jejich funkčnosti. Ačkoli je za zajišťování bezpečnosti primárně odpovědná vláda, pro snižování rizik realizace hrozeb je žádoucí aktivní spolupráce občanů ČR a orgánů veřejné správy. Vláda proto hodlá i nadále vytvářet podmínky pro aktivní spoluúčast občanů při zajišťování bezpečnosti státu. V tomto smyslu budou zákonodárna, výkonná a soudní moc a instituce územní samosprávy podrobněji a systematičtěji informovat občany ČR o bezpečnostní situaci v zemi.
9. Bezpečnostní politika ČR vychází z principu nedělitelnosti bezpečnosti. Bezpečnost ČR nelze oddělovat od bezpečnosti v euroatlantické oblasti, resp. od globální bezpečnostní situace. Trvalým zájmem ČR je proto udržení efektivní role OSN a posilování jednoty v euroatlantickém bezpečnostním prostoru. ČR nemůže být lhostejná k osudu ostatních národů, zemí a regionů, a proto je připravena se podle svých možností společně s mezinárodním společenstvím podílet na řešení bezpečnostních problémů a zmírňování jejich následků.
10. ČR dává přednost aktivnímu předcházení ozbrojeným konfliktům a preventivní diplomacii. V případě vypuknutí krize či ozbrojeného konfliktu usiluje o řešení diplomatickými prostředky. Pokud selžou mírové prostředky, může ČR – v souladu s ústavním pořádkem, zákony, zásadami Charty OSN a v rámci spojeneckých závazků a solidarity – použít sílu k ochraně svých životních a v případě nutnosti i vybraných strategických zájmů.
11. ČR se zavázala posílit své individuální schopnosti v kontextu úsilí členů NATO zvýšit své obranné schopnosti. K tomu postupně vybuduje plně profesionální, moderně vyzbrojenou, vysoce mobilní a flexibilní armádu, schopnou účastnit se širokého spektra aliančních a případně jiných mezinárodních operací i mimo území ČR. Tento přístup je založen na nezpochybnitelné hodnotě kolektivní obrany a kooperativní bezpečnosti v rámci mezinárodních organizací a mnohostranných uskupení. Pilířem kolektivní obrany je pro ČR NATO. Na základě členství v NATO se ČR těší bezpečnostním zárukám, jež jsou ukotveny v Severoatlantické smlouvě. ČR se zároveň aktivně zapojuje do Společné

zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) EU a v jejím rámci do Evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP).

12. ČR vychází z předpokladu, že v dohledné budoucnosti lze vyloučit možnost rozsáhlého přímého vojenského útoku proti jejímu území i území jejích spojenců. Zároveň dochází k prohlubování integračních a demokratizačních procesů v euroatlantickém prostoru. Na straně druhé se však na globální úrovni, především mimo euroatlantický prostor, v posledních dvou letech zhoršilo bezpečnostní prostředí. Vzrostlo riziko realizace hrozeb asymetrického charakteru – zvláště v podobě teroristických útoků.

III. Bezpečnostní zájmy ČR

13. ČR rozlišuje své bezpečnostní zájmy (dále jen zájmy) podle stupně důležitosti. V Bezpečnostní strategii jsou zájmy rozděleny do tří kategorií: životní, strategické a další významné.
14. **Životní zájmy.** Životním zájmem je zajištění existence ČR, její suverenity, územní celistvosti a politické nezávislosti; dále pak je životním zájmem obrana demokracie a právního státu a ochrana základních lidských práv a svobod obyvatel. Ochrana životních zájmů státu a jeho občanů je základní povinností vlády ČR. Pro jejich zajištění a obranu je ČR připravena využít všech možných přístupů a použít všechny dostupné prostředky.
15. **Strategické zájmy.** Naplňování strategických zájmů slouží k ochraně životních zájmů. Zároveň slouží k zajištění společenského rozvoje a prosperity ČR. K jejich prosazování jsou voleny přístupy a prostředky přiměřené situaci.

Strategické zájmy ČR jsou zejména:

- bezpečnost a stabilita – především v euroatlantickém prostoru;
- zachování globální stabilizační role a zvýšení efektivnosti OSN;
- pevná transatlantická vazba v rámci NATO a budování strategického partnerství mezi NATO a EU;
- komplementární rozvíjení obranných schopností NATO a EU;
- rozvíjení role OBSE v oblasti prevence ozbrojených konfliktů, stabilizace a demokratizace;
- potírání mezinárodního terorismu;
- snižování rizika šíření zbraní hromadného ničení (ZHN) a jejich nosičů;
- eliminace organizovaného zločinu a nelegální migrace;
- snížení rizika napadení území ČR zbraněmi hromadného ničení – pomocí raket či jiných prostředků;
- podpora regionální spolupráce;
- zajištění ekonomické bezpečnosti ČR prostřednictvím posilování globální ekonomické stability, diverzifikací zdrojů strategických surovin, výrobků, služeb, zdrojů a forem kapitálových toků a ochrany strategických infrastruktur;
- posilování konkurenceschopnosti domácího obranného průmyslu a zajištění adekvátní úrovně strategických rezerv;
- podpora šíření svobody a demokracie a principů právního státu.

16. **Další významné zájmy.** Účelem naplňování dalších významných zájmů je přispět k zajištění životních a strategických zájmů, zvyšování kvality života občanů ČR a efektivity veřejné správy.

Mezi další významné zájmy zejména patří:

- snižování ekonomické a sociální nerovnováhy mezi Severem a Jihem;
- ochrana životního prostředí a prosazování principů trvale udržitelného rozvoje;
- snižování kriminality a zejména eliminování korupce, nelegálních obchodů a daňových úniků;
- potlačování extremismu včetně eliminace jeho příčin a vytváření podmínek pro multikulturní, tolerantní a občanskou společnost;
- zvyšování efektivity a profesionality státních institucí a soudnictví, a v této souvislosti posilování spolupráce státní správy a samosprávy a občanů ČR;
- podpora vědecko-technického rozvoje s důrazem na nové technologie s vysokou přidanou hodnotou inovace;
- rozvíjení technických a technologických schopností při ochraně a přenosu utajovaných informací;
- prevence a příprava na nepředvídatelné živelní, ekologické či průmyslové havárie a katastrofy;
- prevence a příprava na nepředvídatelný vznik a šíření nakažlivých smrtelných chorob.

IV. Bezpečnostní prostředí

1. Role států a mezinárodních organizací a postavení ČR

17. Hlavními aktéry mezinárodní politiky zůstávají státy. Jejich postavení se však dynamicky vyvíjí. Mění se vlivem globalizačních a integračních procesů, v důsledku posilování postavení nevládních aktérů a občanů; dochází k omezování suverenity států ve prospěch ochrany práv a svobod občanů. Výsledky těchto procesů ale bývají zneužívány, přičemž právě některé nestátní subjekty - především teroristické organizace, extremistické skupiny a organizovaný zločin - podporované některými státy v současnosti znamenají primární hrozbu pro státy i občany.

18. Bezpečnostní otázky jsou v mezinárodním měřítku řešeny skutečně efektivně, pokud se se zvoleným způsobem jejich řešení ztotožní co největší počet států. Klíčové jsou proto mezinárodní organizace vytvořené za účelem udržování a prosazování stability a míru ve světě. V případě neschopnosti jednat však hrozí ztráta jejich relevance a nebezpečí, že státy budou hledat alternativní řešení. Takové nebezpečí hrozí i OSN, která není na dnešní výzvy plně připravena. Je nutná její reforma, stejně jako další rozvoj mezinárodního práva, který musí reflektovat globální hrozbu terorismu a šíření ZHN a jejich nosičů.

19. Geopolitické postavení ČR se v důsledku demokratizačních a integračních procesů v euroatlantickém prostoru významně změnilo. ČR je členem NATO a zapojila se do činnosti EU. S rozšiřováním NATO a EU se ČR stává jejich vnitrozemím, obklopují ji pouze členské země těchto organizací, což významně posiluje její bezpečnost.

20. NATO zůstává základní bezpečnostní organizací v euroatlantickém prostoru. Je ztělesněním transatlantické vazby, která je pro bezpečnost a stabilitu v euroatlantickém prostoru nenahraditelná, a je posilována rozvojem strategických vztahů NATO a EU. Strategická koncepce NATO z roku 1999 (Strategická koncepce NATO) i rozhodnutí přijatá na Pražském summitu v listopadu 2002 (Pražský summit) potvrzují platnost původního poslání NATO - kolektivní obrany. Zároveň však znamenají milníky při adaptaci NATO na nové výzvy - terorismus a šíření ZHN - a budování schopností pro širší spektrum aliančních misí. NATO rozhodlo o vybudování Sil rychlého nasazení a zároveň přijalo iniciativu k rozvoji obranných kapacit (Pražský závazek ke schopnostem). Jednou z účinných forem naplnění této iniciativy je specializace na určité obranné schopnosti, která je založena na společném sdílení odpovědnosti, nákladů a bezpečnostních rizik. Jednotlivé členské země se prioritně zaměřují na rozvoj a výstavbu určitých sil a schopností přesahujících jejich vlastní potřebu s tím, že případně nedostačující schopnosti je třeba vyvažovat v rámci společných aliančních projektů nebo na bilaterálním či multilaterálním základě. Vzhledem k současnému bezpečnostnímu prostředí se NATO hodlá angažovat v jakémkoli regionu, z něhož vycházejí hrozby pro bezpečnost jeho členů. Jednou z forem jeho angažmá bude i podpora jiných organizací či států.
21. EU pokračuje v budování své bezpečnostní a obranné politiky. Její prioritou je prevence krizí a ozbrojených konfliktů. EU zároveň rozvíjí schopnost samostatně zasahovat v celé šíři petersberských misí s důrazem na schopnosti k vynucení míru a bezpečnosti. EU si dala za cíl vybudovat do roku 2003 vojenské kapacity pro zvládání krizí a konfliktů v rozsahu 60 tisíc osob. V květnu 2003 vyhlásila již svou plnou operační schopnost, přičemž odstraňuje přetrvávající nedostatky ve specifických oblastech. Zároveň se rozhodla vybudovat nevojenské kapacity. Ty jsou již od ledna 2003 využívány v rámci policejní mise v Bosně a Hercegovině. Vojenské kapacity jsou nasazeny od dubna 2003 v mírové misi v Bývalé jugoslávské republice Makedonii. V oblasti ESDP, respektive SZBP, je možné zahájit posílenou spolupráci mezi těmi členskými zeměmi, které o ni projeví zájem, a to za splnění definovaných podmínek. Ambicí EU je předcházet a zvládat krize a ozbrojené konflikty bez geografického omezení. EU za tímto účelem přistoupila k vypracování své bezpečnostní strategie.
22. Ke stabilitě v euroatlantickém prostoru významně přispívají vztahy NATO a EU s partnerskými zeměmi za účelem budování kooperativního systému bezpečnosti. NATO prohloubilo své vztahy s Ruskou federací (RF) na Římském summitu v květnu 2002 a s Ukrajinou na Pražském summitu v rámci rozvíjení zvláštních vztahů. NATO dále na Pražském summitu posílilo své vztahy s partnerskými zeměmi v rámci Rady euroatlantického partnerství (EAPC) s cílem rozšířit bezpečnostní spolupráci, a rozvíjí své vztahy se zeměmi Středomořského dialogu (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Maroko, Mauretánie, Tunisko). Jedním z ústředních bodů posílené spolupráce je boj proti terorismu. V roce 2002 ustavila EU s RF konzultační mechanismus pro zvládání krizí. EU také rozvíjí koncepci „širší Evropy“, jež bude definovat rámcový přístup EU i v bezpečnostní oblasti k jejím novým sousedům a RF po jejím rozšíření.
23. OBSE vytváří nezastupitelné fórum pro dialog o bezpečnostních otázkách v euroatlantickém prostoru a pro posilování demokracie a svobody. OBSE hraje důležitou roli při předcházení krizím a ozbrojeným konfliktům a v postkonfliktní obnově, čímž

přispívá k prohlubování stability a posilování kooperativního přístupu k řešení bezpečnostních otázek.

24. Vývoj bezpečnostního prostředí na jedné straně potvrdil význam mezinárodních smluv v oblasti odzbrojení, kontroly zbrojení a nešíření ZHN a nutnost jejich důsledného naplnění, na straně druhé však ukázal jejich nedostatky. Mezi hlavní nedostatky patří omezená účinnost ve světle vědecko-technického rozvoje a nedostatečné mechanismy ověřování a vynutitelnosti jejich dodržování. Z toho plyne potřeba posílení mezinárodních kontrolních režimů zaměřených na nešíření ZHN a jejich nosičů. Tyto režimy doplňují a posilují systém mezinárodních odzbrojovacích smluv OSN. V souvislosti s bojem proti terorismu dochází ke zpřísnování kontrolních vývozních režimů a k rozšiřování sledovaných položek dvojího použití využívaných k výrobě ZHN.
25. Pro ČR má nezpochybnitelný význam zlepšování podmínek pro ekonomickou spolupráci a obchod. Ačkoli ve Světové obchodní organizaci (WTO) a dalších fórech stále v různé intenzitě probíhají jednání o snižování bariér pro ekonomickou spolupráci a volný obchod, existují i nadále překážky pro export českého zboží.

2. Trendy v bezpečnostním prostředí

26. V Bezpečnostní strategii jsou v souvislosti s charakterizací bezpečnostního prostředí používány dva základní pojmy: hrozba a riziko.

Pojmem **hrozba** se v Bezpečnostní strategii rozumí jakýkoli fenomén, který má potenciální schopnost poškodit zájmy ČR. Hrozba může být přírodním, tedy na lidské činnosti přímo nezávislým jevem, nebo může být způsobena aktérem nadaným vůlí a úmyslem - jedincem, skupinou, organizací, státem. Bezpečnostní strategie zohledňuje hrozby plynoucí z úmyslného jednání, které může poškodit zájmy a hodnoty ČR.

Pojmem **riziko** se v Bezpečnostní strategii rozumí možnost, že s určitou pravděpodobností vznikne událost, kterou považujeme z bezpečnostního hlediska za nežádoucí. Riziko je vždy odvoditelné a odvozené z konkrétní hrozby. Míru rizika, tedy pravděpodobnost škodlivých následků vyplývajících z hrozby a ze zranitelnosti zájmu, je možno posoudit na základě tzv. analýzy rizik, která vychází i z posouzení naší připravenosti hrozbám čelit.

27. Z hodnocení hrozeb vyplývá, že ve střednědobém výhledu není pravděpodobný masivní vojenský útok proti ČR. V důsledku souběžného a vzájemně se podporujícího působení řady negativních trendů se však v posledním období bezpečnostní situace na globální úrovni zhoršila, což má následky i pro bezpečnost v euroatlantickém prostoru. Trendy ústí v jen obtížně předvídatelné hrozby. Jejich vznik a rychlé šíření usnadňuje globalizace. Původci jsou stále častěji nestátní aktéři (tradiční a nové teroristické organizace, radikální náboženská, sektářská a extremistická hnutí a skupiny), kteří vytvářejí účelová spojení mezi sebou či s totalitními, diktátorskými a ideologicky nesnášenlivými režimy. Cíleně ohrožují náš způsob života a demokratický systém chránící základní lidská práva a svobody.
28. Obtížné předvídaní hrozeb a možnost jejich rychlého šíření vyžadují kvalitnější a účinnější analýzy a prostředky a systémy včasného varování. Státní i nestátní aktéři se

snaží tyto systémy včetně elektronických, komunikačních a informačních sítí ovládnout, poškozovat či eliminovat. Existuje vysoké riziko útoků tohoto druhu. Rozsáhlé úniky strategicky důležitých informací či zásahy do informačních systémů státních institucí nebo podniků a společností, které zajišťují základní funkce společnosti a státu, mohou ohrozit nejen strategické, ale i životní zájmy ČR.

29. Teroristické útoky na počátku 21. století ukazují, že teroristé již nepůsobí lokálně a izolovaně, nýbrž globálně a koordinovaně. Terorismus ve spojení s extremistickými ideologiemi v kombinaci se šířením ZHN vytváří pro nás a pro naše spojence hrozbu strategického významu. Teroristé používají asymetrickou strategii: vyhýbají se přímému střetu, útočí na území jimi definovaných protivníků, přičemž si za objekt svého útoku vybírají převážně civilní cíle. Snaží se používat prostředky s účinky hromadné destrukce, usilují o získání ZHN. Riziko teroristických útoků v ČR se zvýšilo.
30. Šíření ZHN je jednou z největších globálních hrozeb současnosti. Je prokázána zvýšená snaha agresivních států a nestátních aktérů získat ZHN. Z hlediska šíření ZHN jsou nejrizikovějšími oblastmi Blízký a Střední východ a jižní a východní Asie. Šíření ZHN je podporováno rostoucí dostupností know-how, technologií, materiálů dvojího užití a mobilitou vědců – a to zejména z oblasti bývalého Sovětského svazu. Pro ČR vyvstala nutnost hledat způsoby, jak zajistit svou bezpečnost pro případ ohrožení ZHN či konvenčními zbraněmi za využití jejich různých nosičů.
31. Na periferii euroatlantického prostoru existují méně stabilní regiony a státy. V případě, že nestabilita přeroste v krizi nebo ozbrojený konflikt, který je často doprovázen masovým porušováním základních lidských práv a svobod, vzniká hrozba rozsáhlých migračních vln. Zároveň se tyto oblasti nestability zpravidla stávají živnou půdou a útočištěm pro teroristy, extremisty a organizované zločince včetně mezinárodních pašeráků a obchodníků se zbraněmi a nebezpečnými materiály.
32. Organizovaný zločin se stává agresivnějším, využívá stále důmyslnějších metod. Zaměřuje se na výrobu a distribuci drog, nelegální migraci, obchod s lidmi, krádeže duševního vlastnictví, počítačové pirátství, krádeže aut, prostituci a nelegální obchody včetně obchodu se zbraněmi. Lze očekávat snahu pronikat do dalších oblastí. V poslední době dochází k propojování organizovaného zločinu s teroristickými skupinami do účelových aliancí. Organizované skupiny zločinců se uchylují k finanční kriminalitě za účelem získávání prostředků pro svou činnost a soukromých zisků formou daňových úniků, bankovních podvodů a legalizace finančních prostředků z trestné činnosti. Riziko aktivit organizovaného zločinu v ČR nadále trvá.
33. Korupce je trvalý fenomén ve všech zemích světa. Významným šířitelem je organizovaný zločin. Živnou půdou jsou morálně zdevastované a chudé společnosti, neefektivní a málo transparentní vládní a politické instituce, slabá vláda zákona, slabé a špatně připravené orgány činné v trestním řízení a nevykonné soudy. Riziko korupce je v ČR stále nepřijatelně vysoké a může nabýt takového rozsahu, kdy bude významně poškozovat zájmy ČR.
34. Ke vzniku hrozeb přispívá prohlubující se nerovnováha mezi Severem a Jihem. Ekonomické a sociální zaostávání Jihu vede k nespokojenosti jeho obyvatelstva. To

vytváří živnou půdou pro radikalizaci, extremismus a terorismus. Nespokojenost se životními podmínkami vede k migraci, mnohdy ilegální, do zemí Severu. Užívání nešetrných technologií v méně rozvinutých oblastech významně přispívá ke zhoršování životního prostředí. Dochází i ke zostřování soupeření o neobnovitelné či těžko dostupné zdroje – např. vodu, což představuje další bezpečnostní hrozbu.

35. Vlivem lidské činnosti dochází ke globálním klimatickým změnám. Důsledky těchto změn v životním prostředí se projevují i v ČR a mohou vytvářet hrozby v podobě rozsáhlých živelních pohrom. Je také nutné nadále věnovat pozornost možným rizikům ekologických havárií.
36. V důsledku globalizace se zvyšuje možnost rychlého šíření nakažlivých smrtelných chorob. Pokud by taková choroba nabyla charakteru pandemie, mohla by hrozba dosáhnout až strategického charakteru.
37. Navzdory preventivním a ochranným opatřením v podobě legislativy, zásad, kontroly a přísných standardů rizikových provozů nelze do budoucna úplně vyloučit hrozbu průmyslových havárií. Riziko jejich vzniku stoupá především v souvislosti s živelnými katastrofami.

V. Strategie prosazování bezpečnostních zájmů ČR

1. Zahraniční politika

38. Zahraniční politikou prosazuje ČR své zájmy navenek, přičemž usiluje o upevňování svého postavení v mezinárodním společenství. Vzhledem k povaze bezpečnostního prostředí prosazuje ČR své zájmy aktivním působením v bilaterálních a multilaterálních vztazích.
39. Jako členská země NATO vychází ČR při formulaci své bezpečnostní a obranné politiky ze Strategické koncepce NATO a ze závěrů Pražského summitu. ČR bude přispívat k rozvoji aliančních sil a prostředků a k adaptaci NATO na nové bezpečnostní prostředí a výzvy. Jako země začleňující se do SZBP ČR zároveň podporuje budování schopností v rámci ESDP s možností vedení operací na podporu míru a bezpečnosti i na základě využití schopností NATO. ČR podporuje, aby o vedení případné operace na podporu míru, bezpečnosti a stability bylo rozhodnuto na základě mechanismu konzultací dohodnutého mezi NATO a EU.
40. ČR usiluje o upevňování transatlantické vazby a v této souvislosti podporuje komplementární rozvoj schopností NATO a EU. Zároveň klade důraz na posilování strategického partnerství NATO a EU jako páteře bezpečnostní architektury v euroatlantickém prostoru. ČR odmítá - společně se svými spojenci a partnery - nacionalizaci bezpečnostní politiky a v rámci transatlantické solidarity usiluje o společné vnímání bezpečnostních hrozeb.

41. ČR upřednostňuje multilaterální způsoby řešení mezinárodních otázek a bezpečnostních problémů. Klade důraz na předcházení ozbrojeným konfliktům a řešení bezpečnostních problémů diplomatickými, politickými a dalšími nenásilnými prostředky. Mezi důležité nástroje ČR v této souvislosti řadí rozvojovou a humanitární pomoc. ČR bude proto usilovat o její zvýšení s ohledem na své možnosti.
42. Pokud selže prevence a úsilí o mírové řešení situací ohrožujících nebo porušujících mezinárodní mír a bezpečnost, zejména v souvislosti s hrozbou teroristických útoků a šíření zbraní hromadného ničení, ČR se připojí k donucovacím prostředkům včetně použití síly v souladu s aliančními či unijními závazky a v souladu s principy Charty OSN. Kromě toho ČR přispěje podle svých možností civilními i vojenskými prostředky také do mírových operací, které sice nevyplývají ze smluvních závazků či přímého ohrožení, ale jsou v souladu se zájmy ČR. ČR je připravena podílet se i na případných donucovacích akcích mezinárodního společenství, podniknutých s cílem zabránit masivnímu porušování lidských práv a zejména genocidě. Takovéto donucovací akce by měly mít co nejširší mezinárodní podporu, včetně mandátu Rady bezpečnosti OSN.
43. Vzhledem k pokračujícímu šíření ZHN spolu s raketovými technologiemi a vzhledem k tomu, že některé země odmítají respektovat relevantní mezinárodní závazky, bude vláda vytvářet podmínky pro připojení se k projektům či systémům, které budou schopny zajistit ochranu území ČR.
44. ČR nadále klade důraz na rozvoj sousedských vztahů, regionálních uskupení, mezinárodních organizací, stejně jako ekonomické spolupráce ve střední Evropě. ČR hodlá regionální spolupráci podporovat rozvoj SZBP.
45. Pro ČR je důležité prohlubování vztahů NATO a EU s partnerskými zeměmi, jelikož se tak posiluje kooperativní řešení bezpečnostních otázek. Za velmi významné ČR považuje rozvíjení vztahů s RF, Ukrajinou, zeměmi v jihovýchodní Evropě, na Kavkaze a ve střední Asii, jakož i se zeměmi na Blízkém východě a v severní Africe.
46. ČR bude nadále podporovat programy a aktivity zaměřené na šíření a prohlubování demokracie a vlády zákona. Bude usilovat o posilování institucí, jež šíří tyto hodnoty a bude-li to prospěšné, bude za tímto účelem podporovat vytváření nových institucí.
47. ČR se bude nadále zasazovat o prohlubování a zefektivňování procesů a mechanismů odzbrojení, kontroly zbrojení, nešíření ZHN a jejich nosičů. Bude důrazně podporovat přijetí nových opatření v souvislosti s bojem proti terorismu.
48. ČR přispívá ke stabilitě a účinnosti kontroly zbrojení, nešíření ZHN a jejich nosičů důslednou licenční politikou v oblasti obchodování s vojenským materiálem, radioaktivním materiálem, zbožím a technologiemi dvojího užití a zbraněmi, střelivem a výbušninami nevojenského charakteru v souladu s přijatými závazky.
49. ČR usiluje o prohlubování mezinárodní ekonomické spolupráce, odstraňování obchodních překážek, otevírání a propojování trhů. V zájmu energetické bezpečnosti diverzifikuje zdroje strategických surovin. Při prosazování lepších podmínek pro mezinárodní

ekonomickou spolupráci bude vláda usilovat o multilaterální přístupy v rámci Světové obchodní organizace, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Mezinárodního měnového fondu a Světové banky, a vedle toho nadále využívat i bilaterálních dohod.

50. ČR usiluje o prohlubování účinnosti norem mezinárodního práva v mezinárodních vztazích. V této souvislosti se i nadále bude aktivně účastnit diskusí a procesů zabývajících se vývojem mezinárodního práva, který musí reflektovat novou strategickou hrozbu terorismu a vývoj v oblasti ochrany lidských práv a svobod před zlovůli totalitních, diktátorských a nesnášenlivých režimů. ČR hodlá nadále prosazovat posilování role mezinárodních soudních orgánů.

2. Obranná politika

51. Obranná politika představuje jeden ze základních nástrojů prosazování bezpečnostních zájmů ČR. Jejím hlavním cílem je zajišťování svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším ohrožením. ČR k tomu v souladu se zahraniční politikou formuluje základní zásady pro výstavbu, přípravu a použití příslušných prvků bezpečnostního systému ČR (bezpečnostní systém).

52. Obranná politika je založena na komplexním charakteru zajišťování obrany, spočívajícím v nedělitelnosti jejích vnějších, vnitřních, vojenských i nevojenských aspektů, a v preventivním i operačním působení jednotlivých prvků bezpečnostního systému.

53. Základním pilířem obrany ČR je členství v NATO a posilování transatlantické vazby. ČR jako členský stát NATO formuluje svou obrannou politiku v souladu se Strategickou koncepcí NATO. Přijímá tím závazek podílet se na zajištění bezpečnosti ostatních členských zemí a přispívat ke stabilitě v euroatlantickém prostoru sdílením úkolů obrany v době míru i krizí, participovat na programech partnerství a spolupráce, účastnit se operací na podporu míru a záchranných a humanitárních operací, včetně pomoci kapacitami ozbrojených sil v postkonfliktní obnově.

54. Hlavním nástrojem realizace obranné politiky jsou ozbrojené síly ČR (ozbrojené síly), jejichž stěžejní částí je Armáda ČR. Ozbrojené síly jsou trvale připraveny bránit území ČR. Část sil je zároveň vyčleněna a připravována k účasti na aliančních operacích podle článku 5 Washingtonské smlouvy. Pro případ výrazného zhoršení stávající bezpečnostní situace mají ozbrojené síly v rámci bezpečnostního systému trvale připraveny plány opatření a pohotovostních projektů k potřebnému zvýšení jejich schopností.

55. ČR přispívá ke zvyšování schopností aliančních sil a účastní se formování jaderné politiky NATO v souladu s principy jaderných konzultací a jaderného plánování. Součástí příspěvku ke zvyšování schopností aliančních sil jsou závazky přijaté v rámci Pražského summitu k přípravě jednotek do Sil rychlého nasazení NATO a k plnění specifických opatření specializace. Ozbrojené síly ČR se budou specializovat zejména ve výstavbě jednotek a schopností v oblasti ochrany před ZHN, kde budou v rámci NATO plnit

vedoucí roli. ČR chápe specializaci jako efektivní řešení nedostatku obranných zdrojů a současně jako příležitost k rozvoji oborů, v nichž má zájem o dosažení a udržení špičkové úrovně. Specializace ozbrojených sil ČR rovněž posílí jejich schopnost plnit plánované úkoly obrany na území ČR, vyplývající z příslušných zákonů.

56. ČR podporuje tvorbu vojenských schopností EU a jednotný postup NATO a EU v otázkách obranného plánování a řešení bezpečnostních otázek. Obranná politika rovněž vytváří podmínky pro bilaterální a multilaterální spolupráci při řešení otázek obrany, zejména s členskými zeměmi NATO. V rámci příspěvku k mezinárodní bezpečnosti a stabilitě se budou ozbrojené síly rovněž účastnit mírových a humanitárních operací v rámci EU a OSN a případně účelově vytvořených koalic.
57. Ozbrojené síly se v rámci boje proti terorismu zaměří na zvyšování specifických schopností a účinnosti vojenského zpravodajství. V souladu s právním řádem ČR budou rovněž připravovány k poskytování účinné pomoci Policii ČR a ostatním prvkům bezpečnostního systému při nevojenském ohrožení. Nedílnou součástí zajišťování obrany ČR je příprava občanů, jejíž rozsah bude součástí plánů zajišťování obrany, zpracovávaných jednotlivými orgány bezpečnostního systému.
58. Ozbrojené síly jsou trvale zapojeny do aliančního systému protivzdušné obrany (NATINEADS) a připraveny k případnému přijetí aliančních posil na území ČR. Armáda ČR dále vyčleňuje a připravuje část sil pro operace NATO a EU, reagující na krizové situace (prosazení, podpora, respektive udržení míru mimo článek 5 Washingtonské smlouvy). Limity pro sestavení kontingentu stanovuje Vojenská strategie ČR. Složení, velikost a doba působení kontingentu budou uzpůsobeny podle aktuálních operačních požadavků a ekonomických možností státu.
59. Probíhající reforma ozbrojených sil je zaměřena na dosažení potřebných schopností plnit stanovené obranné a bezpečnostní úkoly a závazky. Nedílnou součástí reformy je přechod na plnou profesionalizaci ozbrojených sil.
60. Povinnosti orgánů státní správy, územní samosprávy a dalších prvků bezpečnostního systému při zajišťování obrany jsou stanoveny v právním řádu ČR, v němž je rovněž zakotvena zásada demokratické kontroly a civilního řízení ozbrojených sil.
61. Součástí civilní a demokratické kontroly ozbrojených sil je pravidelné a transparentní hodnocení jejich připravenosti a efektivnosti vynaložených obranných výdajů. Hodnocení bude vláda předkládat k informaci Parlamentu ČR.

3. Politika v oblasti vnitřní bezpečnosti

62. Hlavním cílem politiky v oblasti vnitřní bezpečnosti je formulovat a realizovat zásady směřující k ochraně demokratických základů státu, zajištění vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v ČR. Prostřednictvím zákonem pověřených institucí vláda nepřetržitě analyzuje situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území

ČR, identifikuje hrozby, posuzuje rizika a iniciuje návrhy na jejich účinnou eliminaci a usiluje o prosazování strategií a efektivních opatření nelegislativní i legislativní povahy.

63. Na zajištění vnitřní bezpečnosti aktivně participují všechny prvky bezpečnostního systému. Vláda klade velký důraz na profesionalitu a vysoké kvality příslušných bezpečnostních složek a orgánů činných v trestním řízení. Velmi důležitou roli sehrává odpovědnost a podpora občanů.
64. ČR aktivně bojuje proti všem formám terorismu. V reakci na události 11. září 2001 v USA byl vypracován Národní akční plán boje proti terorismu, jehož cílem je maximální snížení zranitelnosti ČR vůči teroristickým útokům namířeným proti jejímu území nebo jejím zájmům v zahraničí a vůči celému spektru teroristických činů. ČR je připravena přijímat v boji proti terorismu systémová preventivní opatření.
65. Důležitým úkolem bezpečnostních složek země je boj proti všem formám organizovaného zločinu. ČR se zaměřuje na vytváření legislativních a organizačních podmínek, které ztíží a pokud možno eliminují možnost legalizace výnosů z tohoto druhu trestné činnosti a umožní jejich následnou konfiskaci.
66. ČR usiluje o výrazné omezení všech forem nelegální migrace a s ní spojených nelegálních aktivit, a to jak opatřeními na poli mezinárodní spolupráce, tak opatřeními vnitřními. ČR důsledně harmonizuje a uplatňuje migrační, vízovou a azylovou politiku EU. Prioritou zůstává plná implementace Schengenských dohod.
67. Mezi priority ČR v oblasti vnitřní bezpečnosti patří potlačování distribuce, prodeje a zneužívání omamných a psychotropních látek jako jedné z hlavních aktivit mezinárodního organizovaného zločinu. ČR tak hodlá činit vyváženými preventivními a represivními aktivitami a účinnou mezinárodní spoluprací.
68. Vláda se též intenzivně zaměřuje na boj proti korupci a závažné hospodářské kriminalitě, které jsou jedním z nástrojů pronikání organizovaného zločinu do veřejné správy a jež ohrožují hospodářskou soutěž a základní principy demokratického zřízení. Za jeden z prioritních úkolů ČR považuje vytvoření legislativních předpokladů pro předcházení korupci ve veřejné správě a formulování protikorupčního programu zaměřeného na vyhodnocení korupčních rizik spojených s činností volených zástupců státu. Úspěšná realizace protikorupčních opatření je nemyslitelná bez podpory občanů.
69. ČR usiluje o důsledné odhalování a postihování projevů xenofobie, rasismu a politického extremismu. S použitím preventivních i represivních opatření usiluje o maximální redukci viditelných i latentních forem extremismu. Významnou úlohu připisuje preventivním opatřením na ochranu příslušníků národnostních a etnických menšin s cílem podporovat bezkonfliktní a tolerantní multikulturní soužití. Významným příspěvkem k prevenci xenofobních postojů veřejnosti jsou vzdělávací aktivity v oblasti lidských práv a multikulturní výchovy a systémový přístup státních orgánů k integraci cizinců.
70. ČR potlačuje ilegální či nežádoucí obchody se zbraněmi, vojenským materiálem a materiály dvojího užití. Věnuje zvýšenou pozornost opatřením proti šíření ZHN a transferům technologií a služeb, které mohou být využity při jejich vývoji, výrobě, skladování a dalších souvisejících činnostech.
71. ČR přijímá a zdokonaluje opatření na ochranu a sdílení utajovaných informací. V technicky a finančně náročných oblastech bezpečnosti komunikačních a informačních systémů hodlá i nadále usilovat o ochranu důležitých informačních systémů a kritické

infrastruktury a o důsledné potírání informační kriminality. Velký důraz je aktuálně kladen na velmi citlivé oblasti ochrany duševního vlastnictví a personální bezpečnosti.

72. Vláda bude i nadále nepřetržitě monitorovat a analyzovat situaci v oblasti veřejného pořádku, identifikovat rizikové faktory a iniciovat návrhy řešení nejen v oblasti represe, ale také v oblasti prevence kriminality. Klíčový význam v oblasti veřejného pořádku má především posilování bezpečí občanů, mj. snižováním kriminality a nehodovosti v silničním provozu a jejich negativních dopadů na občany.
73. Vláda bude i nadále prosazovat prevenci a vytváření kapacit k ochraně veřejného zdraví. Tato opatření mají zabránit vzniku a šíření a omezit výskyt nakažlivých, zejména smrtelných onemocnění.
74. Jednotlivé složky integrovaného záchranného systému a další složky podílející se na zajištění vnitřní bezpečnosti státu a ochrany obyvatelstva musejí být schopny profesionálně reagovat a v součinnosti s dalšími subjekty účinně zasáhnout v případě mimořádné události či krizové situace způsobené teroristickými útoky, živelnými a ekologickými pohromami, průmyslovými haváriemi, nehodami a dalším nebezpečím, které ohrožuje životy, zdraví, majetek, životní prostředí, vnitřní bezpečnost či veřejný pořádek v ČR.
75. ČR neustále rozvíjí koncepci krizového řízení a metodiku krizového plánování. Zajišťuje odborné zázemí pro plánování, přípravu, koordinaci a sjednocení postupů orgánů státní správy a samosprávy, právnických a podnikajících fyzických osob při jejich přípravě na krizové situace. Krizové situace, při nichž významně vzrůstá riziko narušení vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku, stále častěji vyžadují koordinovanou mezinárodní spolupráci. ČR je v souladu se svými mezinárodními závazky a v duchu mezinárodní solidarity odhodlána účinně asistovat při řešení krizových situací mimo území státu.
76. ČR bude i nadále přijímat opatření, jejichž záměrem je zvyšovat kvalitu činnosti a výsledků orgánů působících v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku a jejich vzájemnou koordinaci. Vláda je připravena využít potenciálu dalších aktérů bezpečnosti, např. bezpečnostních, zdravotnických a sociálních služeb, soukromého sektoru či dobrovolníků. Bude též důsledně prosazovat, aby mechanismy boje proti korupci, rasismu či extremismu byly zapracovány do všech výkonných součástí v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku. V následujícím období budou soustavně vytvářeny podmínky pro efektivní koordinaci jednotlivých orgánů, např. podmínky pro lepší koordinaci bezpečnostních potřeb vyšších územně samosprávných celků s aktivitami Policie ČR či posilování spolupráce zpravodajských služeb ČR (zpravodajské služby) a Policie ČR.
77. Pro úspěšné naplňování záměrů v oblasti vnitřní bezpečnosti je důležitá podpora veřejnosti, spolupráce s nevládními organizacemi a bezpečnostní komunitou. Pro zabezpečení potřebného profesionálního standardu při řešení koncepčních a strategických úkolů podporuje vláda vědu, výzkum a vzdělávání v problematice vnitřní bezpečnosti.

4. Hospodářská politika a zajišťování bezpečnosti

78. Hospodářská politika vytváří podmínky pro zajišťování bezpečnosti státu, eliminuje existující a potenciální bezpečnostní rizika v ekonomice země a ve vnějších

ekonomických vztazích, zásadním způsobem ovlivňuje produkci zdrojů k zajištění bezpečnosti země.

79. Ekonomika ČR je otevřená, tržní, makroekonomicky stabilizovaná a zapojená do mezinárodních obchodních a finančních vztahů, což vytváří předpoklad pro trvale udržitelný hospodářský růst země. Hospodářská politika bude i nadále posilovat makroekonomickou stabilitu tím, že bude vytvářet přijatelné ekonomické klima:

- reformou veřejných financí s cílem snížit vnější i vnitřní zadluženost, a tím dlouhodobě stabilizovat veřejné rozpočty;
- úsilím státu o udržování stabilní cenové hladiny prostřednictvím vhodně koncipovaných a prováděných makroekonomických politik;
- pokračováním transformačního procesu v ekonomice s ohledem na bezpečnostní zájmy státu;
- zajištěním finančního a devizového hospodářství státu.

80. Důležitým úkolem hospodářské politiky je minimalizovat potenciální zdroje pro vznik hrozeb a působení jejich nositelů. Jde zejména o:

- maximální zprůhlednění finančních toků v ekonomice země;
- zamezování monopolizace klíčových segmentů české ekonomiky;
- trvalé zajišťování lidských, věcných a finančních zdrojů pro udržení bezpečnosti státu, s ohledem na jeho ekonomické možnosti;
- provádění důsledné finanční kontroly finančními úřady a finančními ředitelstvími a v oblasti dovozu, vývozu a tranzitu o provádění finanční kontroly v součinnosti s Celní správou;
- dopracování právních norem umožňujících blokovat bankovní účty subjektů podezřelých z podpory terorismu;
- vytváření podmínek ke zvyšování ekonomické výkonnosti, tzn. podmínek pro podnikání, ochranu investic a exportu.

81. Hospodářská politika rovněž sleduje minimalizaci závislosti ekonomiky ČR na dodávkách z hospodářsky nebo politicky nestabilních oblastí. K tomu je nezbytné:

- zajišťovat diverzifikaci zdrojů a přepravních tras strategických surovin;
- vhodně koncipovanou průmyslovou, energetickou a surovinovou politikou státu vytvořit podmínky pro snižování energetické a surovinové náročnosti českého hospodářství a zajišťovat účelné a ekonomicky výhodné využívání domácích prvotních energetických zdrojů;
- včasnými preventivními opatřeními zajišťovat potravinovou bezpečnost a zásobování potravinami v krizových situacích;
- minimalizovat dopady na ekonomiku při výkyvu dodávek strategických surovin;
- podporovat rozvoj obranné průmyslové základny a účast průmyslu na krytí potřeb ozbrojených sil, ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranných sborů, záchranné služby a havarijní služby s důrazem na pružnost a schopnost rychle reagovat na měnící se bezpečnostní prostředí.

82. ČR neustále rozvíjí systém hospodářských opatření pro krizové stavy, vytváří a udržuje

optimální rozsah potřebných komodit a výrobních kapacit. ČR hodlá i nadále udržovat schopnosti, kterými je možné v případě potřeby mobilizovat dostatečné věcné a finanční zdroje pro řešení krizových situací.

5. Politika v oblasti veřejné informovanosti

83. Vláda si je vědoma potřeby aktivně informovat veřejnost o bezpečnosti a vývoji v bezpečnostním prostředí a o opatřeních, které vláda a další orgány a instituce v této oblasti podnikají za účelem zajištění bezpečnosti občanů a celé ČR. Tato potřeba vychází z přesvědčení, že zvyšování veřejné informovanosti a vzájemné komunikace povede k lepšímu pochopení bezpečnostní problematiky ze strany veřejnosti a ke zlepšení zpětné vazby, ale i k aktivnější účasti občanů při prevenci a řešení dílčích bezpečnostních problémů.
84. Prvky zákonodárné, výkonné a soudní moci a územní samosprávy, které mají odpovědnost za zajišťování bezpečnosti ČR, musejí cíleně a systematicky informovat veřejnost a spolupracovat s ní. Každý občan musí mít dostatek informací k vytvoření vlastního odpovědného postoje.
85. Je žádoucí, aby veřejnost byla průběžně informována o názorech a motivacích, které vedou zákonodárné orgány a představitele výkonné moci a samosprávy k opatřením nutným pro zajištění bezpečnosti ČR. To vyžaduje, aby veřejnost byla systematicky a v předstihu informována o hrozbách a rizicích z nich vyplývajících, ale i o přijímaných opatřeních a důsledcích z toho plynoucích.
86. V oblasti veřejné informovanosti je nutné, aby orgány státní správy a samosprávy prováděly zejména následující kroky:
- posilovaly spolupráci se sdělovacími prostředky a prostřednictvím nich předávaly veřejnosti více aktuálních informací z oblasti bezpečnosti;
 - podporovaly tvorbu a provoz portálu veřejné správy jako jednotného místa pro předávání důležitých informací potřebných k zajišťování bezpečnosti státu jak pro veřejnost, tak i jednotlivým prvkům bezpečnostního systému;
 - podporovaly systém předávání informací v oblasti bezpečnosti, důležitých pro rozhodování jednotlivých prvků bezpečnostního systému, prostřednictvím portálu veřejné správy;
 - podporovaly budování komunikační infrastruktury k zajištění přístupu občanů k informacím určeným pro veřejnost;
 - využívaly různých forem komunikace a vytvářely podmínky pro individuální komunikaci s jednotlivými občany, zejména na místní úrovni;
 - zveřejňovaly periodicky hodnocení hrozeb a rizik;
 - prezentovaly periodické zprávy o stavu zajišťování bezpečnosti ČR na všech úrovních;
 - zveřejňovaly další neperiodické dokumenty a publikace;
 - podporovaly studium v oboru bezpečnosti na univerzitách (přednášková činnost, finanční příspěvky apod.);
 - podporovaly vzdělávací programy s bezpečnostní tematikou;
 - prezentovaly a upozorňovaly v rámci své působnosti na problematiku spojenou s bezpečností;

- pokračovaly v prezentaci výsledků činnosti zpravodajských služeb;
- vytvářely podmínky pro komunikaci s bezpečnostní komunitou, zejména na místní úrovni, s cílem aktivního zapojení této úrovně;
- zvláštní důraz kladly na výchovu mládeže a k tomu využívaly státní účelové dotace, grantovou politiku, preventivní systémy a aktivity.

Těmito a dalšími formami informování veřejnosti budou vytvořeny podmínky pro aktivní účast veřejnosti na zajišťování bezpečnosti ČR a současně pro její uvědomění si, že pro zajištění bezpečnosti je nutná její spolupráce.

VI. Bezpečnostní systém ČR

87. Současný bezpečnostní systém je funkční a je odrazem několikaletého vývoje. Při jeho vytváření bylo navázáno na české tradice a zkušenosti a současně bylo využito i poznatků srovnatelných evropských demokracií. Hlavní principy zajištění bezpečnosti ČR jsou definovány v ústavním pořádku a navazujících právních předpisech.
88. Bezpečnostní systém je institucionálním nástrojem pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky ČR. Působí v rámci ČR, ale současně je úzce propojen s NATO a EU a dalšími mezinárodními institucemi (OSN, OBSE, Světová zdravotnická organizace), což zabezpečuje jeho kompatibilitu a interoperabilitu s aliančními a dalšími, především evropskými bezpečnostními systémy.
89. Cílem bezpečnostního systému je zajišťování bezpečnosti ČR, ochraňování a prosazování životních, strategických i dalších významných zájmů ČR. Jeho základní funkcí je řízení a koordinace činnosti jednotlivých prvků při zajišťování bezpečnostních zájmů ČR a v době přímé hrozby nebo při vzniku krizové situace.
90. Bezpečnostní systém vytváří kvalifikované podklady pro aktualizaci bezpečnostní politiky státu a pro rozhodování jeho jednotlivých prvků. Pro zabezpečení fungování bezpečnostního systému jsou na všech jeho úrovních stanoveny jednotné a koordinované postupy, které vycházejí z platné legislativy a respektují mezinárodní smlouvy, politické principy a závazky ČR. Nedílnou součástí fungování bezpečnostního systému je systematická příprava a preventivní působení jeho jednotlivých prvků.
91. Bezpečnostní systém je tvořen prvky disponujícími příslušnými kompetencemi stanovenými platnými zákony. Tyto prvky jsou centrálně řízeny a koordinovány, případně na jednotlivých úrovních působí i samostatně v rozsahu své působnosti. Musí adekvátně a operativně reagovat na vzniklou krizovou situaci a být schopny koncepčně a dlouhodobě reagovat na měnící se bezpečnostní prostředí. Přípravenost jednotlivých prvků bezpečnostního systému se ověřuje především cvičeními.
92. Jednotlivé prvky bezpečnostního systému vytvářejí hierarchickou strukturu, v níž jsou obecnými pravidly, zásadami a specifickými postupy vymezeny vzájemné funkční vztahy a působnosti při zajišťování bezpečnosti ČR na všech úrovních. Celá struktura umožňuje rychlý přechod z běžného do krizového stavu, což současně vytváří předpoklad pro úspěšné a organizované zvládnutí počáteční etapy řešení krizové situace.
93. Bezpečnostní systém je tvořen příslušnými prvky zákonodárné, výkonné a soudní moci, územní samosprávy, ale i právníky a fyzickými osobami, které mají odpovědnost za

zajištění bezpečnosti ČR. Struktura bezpečnostního systému zahrnuje zejména prezidenta republiky, Parlament ČR, vládu, Bezpečnostní radu státu (BRS) a její pracovní orgány, ústřední správní úřady, krajské a obecní úřady a jejich výkonné orgány krizového řízení, a dále ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, zpravodajské služby, záchranné sbory, záchranné služby a havarijní služby.

94. Prezident republiky má své pravomoci z hlediska bezpečnosti státu dané Ústavou ČR a další platnou legislativou. Je vrchním velitelem ozbrojených sil. Má zvláštní postavení k vládě a k BRS.

95. V kompetenci Parlamentu ČR je, kromě schvalování zákonů týkajících se bezpečnosti státu, spolurozhodovat o orientaci bezpečnostní politiky státu, rozhodovat o vyhlášení stavu ohrožení státu, válečného stavu a o účasti ČR v obranných systémech mezinárodních organizací, jichž jsme členy, dávat souhlas k vyslání ozbrojených sil mimo území republiky a k pobytu cizích vojsk na území republiky.

96. Vláda je vrcholným výkonným orgánem státní moci, který uskutečňuje bezpečnostní politiku státu. Vláda je odpovědná za řízení a funkčnost celého bezpečnostního systému. Je oprávněna vyhlášovat nouzový stav v případě závažných krizových situací, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví, majetek či vnitřní pořádek a bezpečnost. Vláda za stanovených podmínek rozhoduje o vyslání ozbrojených sil mimo území ČR a o pobytu ozbrojených sil jiných států na území ČR, a to nejdéle na dobu 60 dnů.

97. BRS je stálým pracovním orgánem vlády v oblasti bezpečnosti, koordinuje a vyhodnocuje tuto problematiku a připravuje vládě návrhy opatření k jejímu zajišťování. V oblasti zajišťování bezpečnosti ČR může BRS žádat informace a analýzy od všech ministrů a vedoucích jiných správních úřadů a ukládat jim úkoly spojené se zajišťováním bezpečnosti ČR. BRS posuzuje a následně předkládá vládě ČR k projednání pravidelné zprávy o stavu zajištění bezpečnosti ČR s návrhy opatření. Spolupracuje s bezpečnostními radami krajů. Je koncipována jako orgán pro přípravu opatření v této oblasti, ale současně i pro řešení vzniklé krizové situace.

98. Součástí systému BRS jsou její stálé mezíresortní pracovní orgány:

- Výbor pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky, vnitrostátně koordinující zahraniční bezpečnostní politiku ČR. Je v gesci ministra zahraničních věcí;
- Výbor pro obranné plánování, koordinující plánování opatření k zajištění obrany ČR. Je v gesci ministra obrany;
- Výbor pro civilní nouzové plánování, koordinující plánování opatření k zajištění ochrany vnitřní bezpečnosti státu, obyvatelstva a ekonomiky a požadavky na civilní zdroje nezbytné pro zajištění bezpečnosti ČR. Je v gesci ministra vnitra;
- Výbor pro zpravodajskou činnost, koordinující činnost zpravodajských služeb ČR a plánování opatření k zajištění zpravodajské činnosti a spolupráci státních orgánů. Výbor samostatně nevyvíjí zpravodajskou činnost. Je v gesci předsedy vlády ČR.

99. V systému BRS je zařazen také Ústřední krizový štáb (ÚKŠ), který je pracovním orgánem vlády ČR k řešení krizových situací. ÚKŠ je aktivován v době přímé hrozby nebo při vzniku krizové situace a předkládá návrhy na její řešení BRS nebo v případě nebezpečí z prodlení přímo vládě ČR. Podle charakteru krizové situace předseda vlády jmenuje předsedou ÚKŠ ministra vnitra nebo ministra obrany.

100. Úkoly ministerstev a ostatních ústředních správních úřadů v oblasti zajišťování bezpečnosti ČR vycházejí z platných zákonů a dalších právních norem. Ministerstva a jiné správní úřady zřizují jako svůj pracovní orgán k řešení krizových situací krizové štáby.
101. Na úrovni krajů a určených obcí působí jako koordinační orgány pro přípravu na krizové situace bezpečnostní rady krajů a bezpečnostní rady obcí. Pracovním orgánem hejtmana nebo starosty k řešení krizových situací jsou u krajů krizové štáby krajů a u obcí krizové štáby obcí.
102. Pro přípravu na povodně a jejich řešení je vytvořena struktura povodňových orgánů obcí a povodí, která je zastřešena Ústřední povodňovou komisí, v gesci ministra životního prostředí. Tyto orgány řídí, kontrolují, koordinují a v případě potřeby ukládají úkoly v celém rozsahu řízení ochrany před povodněmi.
103. Za účelem předcházení nebezpečným nákazám a jejich zdolávání je v gesci ministra zemědělství vytvářena Ústřední nákazová komise.
104. V případě vyhlášení krizového stavu se povodňové a nákazové komise včleňují do krizových štábů na příslušných úrovních řízení a stávají se jejich součástí.
105. Ochrana veřejného zdraví při hrozících nebo vzniklých epidemiích je zabezpečována prostřednictvím orgánů veřejného zdraví, kterými jsou především Ministerstvo zdravotnictví ČR a krajské hygienické stanice. Při případném výskytu pandemie je zřizována zvláštní pracovní skupina při Ministerstvu zdravotnictví ČR.
106. Hlavními výkonnými prvky bezpečnostního systému jsou ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné sbory, záchranné služby a havarijní služby, přičemž tyto prvky jsou při zajišťování záchranných a likvidačních prací současně složkami integrovaného záchranného systému. Specifické úkoly při zajišťování bezpečnosti na obecní úrovni plní obecní policie, která je orgánem obce zřízeným obecním zastupitelstvem.
107. Nezastupitelnou úlohu při získávání, shromažďování a vyhodnocování informací důležitých pro bezpečnost ČR sehrávají zpravodajské služby, za jejichž činnost a koordinaci odpovídá vláda. Včasná identifikace potenciálních bezpečnostních hrozeb a kvantifikace bezpečnostních rizik je zajišťována zejména pravidelným úkolováním a koordinací zpravodajských služeb, čímž je i zabezpečena soustavná výměna informací a analýz mezi zpravodajskými službami, vládou a výkonnými prvky zajišťujícími bezpečnost ČR.
108. Významnou roli při zajišťování bezpečnostních zájmů ČR sehrává diplomatická služba ČR. Důležitý podíl mají i soukromé bezpečnostní služby ČR a dobrovolnická činnost prováděná nevládními organizacemi či individuálními dobrovolníky.
109. Bezpečnostní systém musí neustále reagovat na vývoj a změny v oblasti bezpečnosti, a proto je potřebné jej průběžně aktualizovat a zdokonalovat. Vláda ČR za tímto účelem připravuje koncepci bezpečnostního systému, ve které klade důraz na jeho efektivitu a zjednodušení a na zkvalitnění spolupráce a koordinace mezi jednotlivými prvky a oblastmi bezpečnostního systému. Vláda v této souvislosti prosazuje další zlepšení vzájemných vztahů na jednotlivých úrovních a mezi ústředními a krajskými i obecními

prvky a posílení spolupráce mezi bezpečnostními radami a krizovými štáby všech stupňů. Současně prosazuje zlepšení koordinace v oblasti vnitřní bezpečnosti a upřesnění výkonných pravomocí BRS a ÚKŠ v době krizových situací, posílení koordinace zpravodajských služeb, včetně spolupráce s našimi spojenci a přáteli. Vláda na základě zkušeností z povodní 2002 připravuje přehodnocení soustavy povodňových komisí, zejména na úrovni krajů.

VII. Závěr

110. Bezpečnostní strategie ČR je dokument, který odráží bezpečnostní zájmy a potřeby ČR v kontextu vyvíjejícího se bezpečnostního prostředí a musí pružně reagovat na jeho významné změny. Vláda bude pravidelně ve dvouletých cyklech, případně na základě aktuální potřeby, vyhodnocovat stav zajišťování bezpečnosti ČR prostřednictvím Zprávy o zajištění bezpečnosti ČR. V této souvislosti bude posuzovat vývoj rizik v bezpečnostní oblasti. V případě zásadních změn bude přistoupeno k aktualizaci Bezpečnostní strategie ČR. První Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti ČR bude zpracována do dvou let od schválení této Bezpečnostní strategie a cestou BRS předložena vládě ke schválení.